

Luova talous ja aineettoman arvon luominen kasvun kärjiksi

Luovat alat Suomen talouden ja työllisyyden vahvistajina -työryhmän raportti

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:18

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:18

Luova talous ja aineettoman arvon luominen kasvun kärjiksi

Luovat alat Suomen talouden ja työllisyyden vahvistajina -työryhmän raportti

Suomi
Finland
100

Opetus- ja kulttuuriministeriö / Undervisnings- och kulturministeriet

PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

www.minedu.fi/julkaisut

Taitto / Ombrytning: Valtioneuvoston hallintoyksikkö / Statsrådets förvaltningsenhet / Anitta Türkkan

ISBN: 978-952-263-464-1 (PDF)

ISSN 1799-0351 (PDF)

Helsinki 2017

Kuvailulehti

Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö	12.4.2017
Tekijät	Työryhmä	
Julkaisun nimi	Luova talous ja aineettoman arvon luominen kasvun kärjiksi Luovat alat Suomen talouden ja työllisyyden vahvistajina -työryhmän raportti	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:18	
Teema	Kulttuuri	
ISBN PDF	978-952-263-464-1	ISSN PDF 1799-0351
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-464-1	
Sivumäärä	54	Kieli Suomi
Asiasanat	luovat alat , aineettoman arvon luominen, kasvu, kilpailukyky, työllisyys	
Tiivistelmä	<p>Luovat alat Suomen talouden ja työllisyyden vahvistajina -työryhmän tavoitteena on tukea hallituksen työllisyyteen ja kilpailukykyyn liittyvien tavoitteiden saavuttamista. Työryhmä uskoo, että sen ehdottamien toimenpiteiden avulla voidaan lisätä luovien alojen työllisten määrää yli 10 000 henkilöllä – mikä on lähes 10 % hallituksen koko työllisyystavoitteesta. Lisäksi muiden toimialojen kilpailukykyä ja työllisyyttä voidaan lisätä merkittävästi hyödyntämällä luovien alojen digitaalisia ja asiakaslähtöisiä liiketoimintamalleja, design-, palvelumuotoilu- ja brändiosaamista sekä markkinointi- ja viestintäosaamista nykyistä laajemmin koko taloudessa.</p> <p>Luoviin aloihin ja luovan osaamisen hyödyntämiseen tehtävät panostukset nopeuttavat elinkeinorakenteen monipuolistumista, lisäävät vientiä ja tuotannon jalostusarvoa. Työryhmän esitykset eivät rajoitu perinteisten luovien alojen edistämiseen vaan kohdistuvat myös nykyisen ja tulevan talouskasvun ajurin, aineettoman pääoman, ja luovan osaamisen tehokkaaseen hyödyntämiseen sekä taloudellisen lisäarvon synnyttämiseen läpi koko yrityskentän.</p> <p>Työryhmän esitykset:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hallitus määrittää aineettoman arvonluonnin ja luovan talouden yhdeksi kasvun kärjistä kasvustrategiassa ja käynnistää Creative Business Finland -ekosysteemin rakentamisen ja kehittämispalvelut 2. Hallitus määrittää luovan talouden ja aineettoman arvon luomisen yhdeksi horisontaaliseksi Team Finlandin ja Growth Finlandin painopistealueista 3. Luodaan käytännöt, jotka mahdollistavat tekijänoikeuksien siirron tekijän yritykselle ja selvitetään arvonlisäverotukseen liittyvät erityiskysymykset ja ratkaisumallit 4. Kehitetään IP-perustaisille yrityksille soveltuvia rahoitusinstrumentteja ja arvottamismenetelmiä 5. Muodostetaan luovan osaamisen monialaiset osaamiskeskittymät ja parannetaan koulutuksen työelämävastaavuutta 6. Ehdotukset luovien alojen ammattilaisten ja taiteilijoiden sosiaaliturvan kehittämiseksi	
Kustantaja	Opetus- ja kulttuuriministeriö	
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Presentationsblad

Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet	12.4.2017
Författare	Arbetsgrupp	
Publikationens titel	Den kreativa ekonomin och skapandet av immateriellt värde som spetsområden Rapport för arbetsgruppen Kreativa branscher som förstärkare av ekonomin och sysselsättningen i Finland	
Publikationsseriens namn och nummer	Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2017:18	
Tema	Kultur	
ISBN PDF	978-952-263-464-1	ISSN PDF 1799-0351
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-464-1	
Sidantal	54	Språk Finska
Referat	<p>Arbetsgruppen Kreativa branscher som förstärkare av ekonomin och sysselsättningen i Finland har som syfte att stöda uppnåendet av regeringens mål i fråga om sysselsättningen och konkurrenskraften. Arbetsgruppen anser att man genom de föreslagna åtgärderna kan öka antalet sysselsatta inom de kreativa branscherna med över 10 000 personer - vilket är närmare 10 % av regeringens hela sysselsättningsmål. Därtill kan konkurrenskraften och sysselsättningen inom andra branscher ökas avsevärt genom att man i större utsträckning än för närvarande utnyttjar de kreativa branschernas digitala och kundorienterade affärsmodeller, design-, servicedesign- och varumärkeskunnande samt marknadsförings- och kommunikationskunnande inom hela ekonomin.</p> <p>Satsningar på de kreativa branscherna och utnyttjande av kreativt kunnande gör att näringsstrukturen snabbare diversifieras, exporten tilltar och produktionens förädlingsvärde ökar. Arbetsgruppens förslag är inte begränsade till främjande av de traditionella kreativa branscherna utan riktar sig också till effektivt utnyttjande av det immateriella kapitalet, som är en motor för den nuvarande och framtida ekonomiska tillväxten, och av det kreativa kunnandet samt till att skapa ekonomiskt mervärde inom hela företagssektorn.</p> <p>Arbetsgruppens förslag:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Regeringen fastställer immateriellt värdeskapande och den kreativa ekonomin som spetsområden i tillväxtstrategin och inleder byggandet av ett Creative Business Finland-ekosystem med utvecklingstjänster. 2. Regeringen fastställer den kreativa ekonomin och skapandet av immateriellt värde som ett horisontellt tyngdpunktsområde i Team Finland och Growth Finland. 3. Man skapar förfaranden som möjliggör överföringen av upphovsrätten till upphovsmannens företag och utreder specialfrågor och lösningsmodeller som gäller momsbehandlingen. 4. Finansieringsinstrument och värderingsförfaranden tas fram för företag som grundar sig på immateriellt skapande. 5. Man skapar mångsektoriella kompetenskluster för kreativt kunnande och förbättrar utbildningens anpassning till arbetslivet. 6. Förslag till utveckling av den sociala tryggheten för yrkespersoner inom de kreativa branscherna och för konstnärer	
Förläggare	Undervisnings- och kulturministeriet	
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Description sheet

Published by	Ministry of Education and Culture	12.4.2017	
Authors	Working group		
Title of publication	Promoting the creative economy and intangible value creation as spearheading growth sectors Report of the working group on recognising the creative sectors as a driver of Finnish economy and employment		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2017:18		
Subject	Culture		
ISBN PDF	978-952-263-464-1	ISSN (PDF)	1799-0351
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-464-1		
Pages	54	Language	Finnish
<p>Abstract</p> <p>The objective of the working group on recognising the creative sectors as a driver of Finnish economy and employment was to support the government in attaining its employment and competitiveness targets. The working group believes that the measures proposed by it can increase the number of those employed in the creative sectors by over 10,000 – accounting for almost 10% of the government's entire employment target. In addition, competitiveness and employment in other sectors can be significantly improved by drawing on the creative sectors' digital and customer-centred business models, design, service design and branding competence, and marketing and communication competence more extensively in all areas of the Finnish economy.</p> <p>By investing in the creative sectors and utilisation of creative competence, diversification of the economic structure can be accelerated, exports can be promoted and the added value of production can be increased. Rather than being limited to promoting the conventional creative sectors, the working group's proposals also cover the efficient utilisation of intellectual capital, which is a driver of current and future economic growth, and creative competence as well as the generation of economic added value across the entire enterprising sector.</p> <p>The working group's proposals:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. The government will specify intangible value creation and the creative economy as one of the spearheading growth sectors in its growth strategy and launch the building of and development services for a Creative Business Finland ecosystem 2. The government will specify the creative economy and intangible value creation as one of the horizontal priorities of Team Finland and Growth Finland 3. Practices will be created for transferring copyrights to the author's company, and the special questions of value added taxation and their solution models will be investigated 4. Funding instruments and valuation methods suitable for IP-based companies will be developed 5. Multidisciplinary clusters of creative competence will be created, and the working life relevance of education and training will be improved 6. Proposals for improving the social security of creative sector professionals and artists 			
Publisher	Ministry of Education and Culture, Finland		
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

Saatekirjelmä	9
Johdanto	13
2 Toimeksianto ja työryhmän käyttämä luovien alojen määritelmä	16
3 Luovat alat ja luova talous aineettoman arvon luomisen ja kasvun moottorina	19
3.1 Aineettoman arvon luomisen ja luovien alojen merkitys kansantaloudessa.....	19
3.2 Luovien alojen kasvupotentiaali ja kansainväliset esimerkit.....	22
3.3 Aineettoman arvon luomisen ja monialaisen luovan osaamisen lisäarvo kasvussa: ekosysteemin sidosryhmähaastattelut	27
4 Kasvun esteiden kartoitus ja työryhmän esitykset	30
Este 1. Luovan talouden kasvua ja monialaista verkostoitumista edistävien yrityspalveluiden puute	31
Esitys 1. Hallitus määrittää aineettoman arvon luomisen ja luovan talouden yhdeksi kasvun kärjistä kasvustrategiassaan ja käynnistää Creative Business Finland -ekosysteemipalvelujen rakentamisen	30
Este 2. Kansainvälisen liiketoimintaan, välittäjäportaan heikkouteen sekä hajanaiseen rakenteeseen liittyvät kasvun esteet	31
Esitys 2. Hallitus määrittää luovan talouden ja aineettoman arvon luomisen yhdeksi Team Finlandin ja Business Finlandin horisontaaleista painopistealueista	34
Este 3. Tekijänoikeustulojen verotukseen ja arvonlisäverotukseen liittyvät kasvun esteet	35
Esitys 3. Selvitetään käytännöt, jotka mahdollistavat tekijänoikeuksien siirron tekijän yritykselle ja arvonlisäverotukseen liittyvät erityiskysymykset ja ratkaisumallit.....	36
Este 4. Rahoituksen saatavuuteen liittyvät kasvun esteet	36
Esitys 4. Kehitetään IP-perustaisille yrityksille soveltuvia rahoitusinstrumentteja ja arvottamismenetelmiä	38
Este 5. Koulutukseen ja osaamiseen liittyvät kasvun esteet.....	38
Esitys 5. Muodostetaan luovan osaamisen monialaiset osaamiskeskittymät ja parannetaan koulutuksen työelämävastaavuutta	39

Este 6. Luovien alojen ammattilaisten ja taiteilijoiden sosiaaliturvaan liittyvät ongelmat.....	40
Eesitys 6. Ehdotukset luovien alojen ammattilaisten ja taiteilijoiden sosiaaliturvan kehittämiseksi.....	44
Eriävä mielipide sosiaali- ja terveysministeriö	45
Liite 1. Luovat alat Suomen talouden ja työllisyyden vahvistajina -työryhmän asettaminen.....	47
Liite 2. Kartoitus esteistä luovien alojen kehittymiselle suomen taloutta vahvistavana ja elinkeinorakennetta monipuolistavana toimialana; työryhmän jäsenten lähettämien kommenttien yhteenveto	51
Liite 3. Raporttia varten haastatellut asiantuntijat	53

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖLLE, TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖLLE JA SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖLLE

Hallitusohjelman mukaan Suomi on avoin ja kansainvälinen, kieliltään ja kulttuuriltaan rikas maa. Suomen kilpailukyky rakentuu korkealle osaamiselle, kestäväälle kehitykselle sekä ennakkoluulottomalle uudistumiselle kokeiluja ja digitalisaatiota hyödyntäen. Suomessa kannustetaan uusiutumiseen, luovuuteen ja uteliaisuuteen. Epäonnistuaikin saa, virheistä opitaan.

Toisaalta hallitusohjelman mukaan osaaminen ei Suomessa muutu innovaatioiksi, innovaatiot eivät kaupallistu. Olemme menettämässä osaamiseen perustuvaa kilpailuetuamme. Päätöksenteon vaikeudet korjata rakenteita ovat syöneet uskoa tulevaisuuteen. Jäykkyydet kahlitsevat yrittäjyyttä ja luovuutta sekä latistavat ihmisten oma-aloitteisuutta ja osallistumista. Suomi on menettänyt liiallisella sääntelyllä ja hallinnoinnilla ketteryytensä ja samalla kilpailukykyä.

Hallitusohjelman mukaan meidän on vapautettava ihmisten omat voimavarat luovuuteen, yritteliäisyyteen ja hyvinvoinnin rakentamiseen.

Opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö asettivat 13.12.2016 työryhmän tekemään ehdotuksia luovien alojen vahvistamiseksi Suomessa.

Työryhmä on toimeksiantonsa mukaisesti kartoittanut esteitä luovien alojen kehittymiselle Suomen taloutta vahvistavana ja elinkeinorakennetta monipuolistavana toimialana sekä tehnyt ehdotuksia

- luoviin aloihin liittyvän elinkeinotoiminnan ja työllisyyden kehittämiseksi erityisesti osana hallituksen yrittäjyys- ja työllisyyspaketteja
- luoviin aloihin liittyvien rahoitusinstrumenttien uudistamiseksi
- luovien alojen ammattilaisten ja taiteilijoiden sosiaaliturvan kehittämiseksi.

Työryhmä kokoontui kuusi kertaa. Työryhmän esittää kuusi erilaista toimenpidekokonaisuutta luovien alojen vahvistamiseksi Suomessa. Työryhmän raporttiin sisältyy sosiaali- ja terveystieteiden edustajan eriävä mielipide.

Työryhmän puheenjohtajana toimi Professor of Practice Anne Brunila Handelshögskolanista, jäsenenä toimitusjohtaja Timo Argillander IPR.VC Fund Ky:stä, toiminnanjohtaja Karola Baran Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitosta, muusikko, tuottaja ja säveltäjä-sanoittaja, juristi, B Publishing Oy:n osakas Teemu Brunila, johtaja KooPee Hiltunen Neogames Finland ry:stä, manageri, puheenjohtaja Virpi Immonen Music Managers Forum Finlandista, toimitusjohtaja Mikael Jungner Kreab Oy:stä, luovajohtaja/perustaja Tanja Jänicke Yhteismaa ry ja Yhteisörahointuspalvelu Mesenaatti.me:stä, johtaja Lauri Kaira, Gramex Oy:stä, ylijohtaja Riitta Kaivosoja opetus- ja kulttuuriministeriöstä, CEO Risto Kuulasmaa Co-Founder of Tubecon ry:stä, rehtori Jari Perkiömäki Taideyliopistosta, toimitusjohtaja Annamajja Saarela Annamajja Music Company Ky:stä, johtaja Hannu Saha Musiikin edistämissäätiöstä, finanssineuvos Jari Salokoski valtiovarainministeriöstä, arkkitehti Marco Steinberg Snowcone & Haystack Oy:stä, hallitusneuvos Erik Strömberg sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöstä, neuvotteleva virkamies Petra Tarjanne työ- ja elinkeinoministeriöstä ja vararehtori Anna Valtonen Aalto-yliopistosta.

Työryhmän sihteereinä toimivat neuvotteleva virkamies Kimmo Aulake, kulttuuriasiainneuvos Petra Havu ja neuvotteleva virkamies Tuula Lybeck, kaikki opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Työryhmän asiantuntijana toimi kulttuuriasiainneuvos Kirsi Kaunisharju opetus- ja kulttuuriministeriöstä.

Työryhmä järjesti 15.3.2017 Säätytalolla kuulemistilaisuuden, johon kutsuttiin seuraavat: Teosto ry, Tekes, Finpro, AGMA ry. – Suomen agenttien ja managerien yhdistys, Suomen Taiteilijaseura, Taideneuvosto, Kirjallisuuden vientikeskus FILI, Palvelutyönantajat PALTA ry, Teollisuustaideteiden Liitto Ornamo, Grafia ry, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA, Arkkitehtitoimistojen liitto ATL, Suomen Muusikkojen liitto ry, Music Finland, Suomen ohjelmatoimistot ja agentit ry, Audiovisual Finland ry, Finnanimation ry, professori (Taiteen käytänteet) Aleksis Bardy ja kirjallisuusagentti Elina Ahlbäck.

Raporttia varten työryhmän sihteeristö ja asiantuntija haastattelivat liitteessä 3 luetellut asiantuntijat.

Saatuaan työnsä valmiiksi ohjausryhmä luovuttaa muistionsa kunnioittavasti opetus- ja kulttuuriministeriölle, työ- ja elinkeinoministeriölle ja sosiaali- ja terveysministeriölle.

Helsingissä 12.4.2017

Anne Brunila

Timo Argillander

Karola Baran

Teemu Brunila

KooPee Hiltunen

Virpi Immonen

Mikael Jungner

Tanja Jänicke

Lauri Kaira

Riitta Kaivosoja

Risto Kuulasmaa

Jari Perkiömäki

Annamaija Saarela

Hannu Saha

Jari Salokoski

Marco Steinberg

Erik Strömberg

Petra Tarjanne

Anna Valtonen

Kimmo Aulake

Petra Havu

Tuula Lybeck

1 Johdanto

Pääministeri Sipilän hallituksen ohjelmassa todetaan, että Suomen kilpailukyky on heikentynyt emmekä saa kaupallistettua innovaatioita minkä johdosta olemme menettämässä osaamiseen perustuvaa kilpailuetuamme. Hallitusohjelman mukaan Suomessa kannustetaan uusiutumiseen, luovuuteen ja uteliaisuuteen ja pyritään vapauttamaan ihmisten omat voimavarat luovuuteen, yritteliäisyyteen ja hyvinvoinnin rakentamiseen. Hallituksen konkreettisenä tavoitteena on nostaa työllisyysaste 72 prosenttiin, mikä tarkoittaa työllisten määrän lisäämistä 110 000 henkilöllä. Tähän pyritään mm. yritysten rahoitusaseman vahvistamisella sekä asettamalla vientirahoituksen elementit ja taso vähintään keskeisten kilpailijamaiden tasolle.

Haasteisiin vastaaminen ja hallituksen työllisyystavoitteen saavuttaminen edellyttävät rohkeita päätöksiä ja uusia avauksia sekä elinkeinorakenteen monipuolistamista.

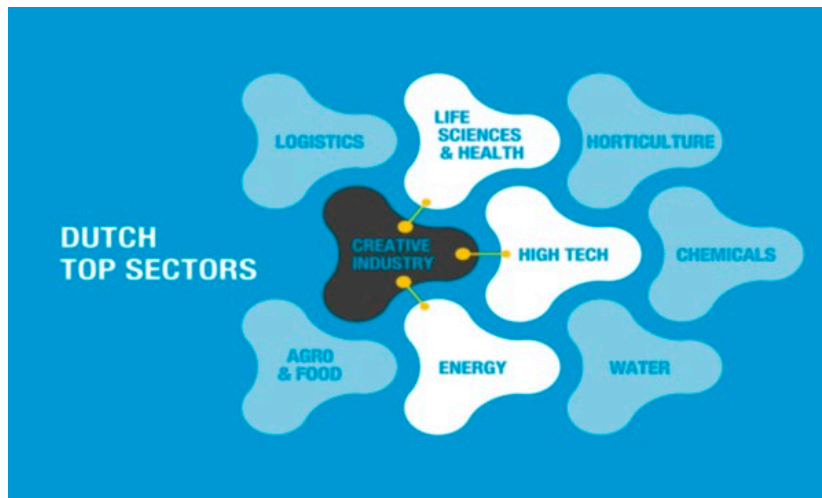
“Growth springs from better recipes, not just from more cooking.” Paul Romer, Maailmanpankin pääekonomisti

Luovat alat -työryhmä esittää toimeksiantonsa mukaisesti hallituksen puoliväliriiheen toimenpiteitä, joiden tavoitteena on tukea hallituksen työllisyyteen ja kilpailukykyyn liittyvien tavoitteiden saavuttamista. Työryhmä uskoo, että toimenpiteiden tuloksena luovien alojen työllisten määrää voidaan lisätä lyhyessä ajassa yli 10 000 henkilöllä, mikä vastaisi näiden toimialojen vuoden 2013 työllisten määrää ja olisi lähes 10 % hallituksen koko työllisyystavoitteesta. Lisäksi muiden toimialojen kilpailukykyä ja työllisyyttä voidaan lisätä merkittävästi hyödyntämällä luovien alojen digitaalisia ja asiakaslähtöisiä liiketoimintamalleja, design-, palvelumuotoilu- ja brändiosaamista sekä markkinointi- ja viestintäosaamista nykyistä laajemmin koko taloudessa.

Työllisyyden lisäämisen ohella luoviin aloihin ja luovan osaamisen hyödyntämiseen tehtävät panostukset nopeuttavat elinkeinorakenteen monipuolistumista, lisäävät vientiä ja tuotannon jalostusarvoa. Työryhmän esitykset eivät siten rajoitu ensisijaisesti perinteisten luovien alojen edistämiseen vaan nykyisen ja tulevan talouskasvun kiistattoman ajurin, aineettoman pääoman¹ ja luovan osaamisen tehokkaaseen hyödyntämiseen ja taloudellisen lisäarvon synnyttämiseen läpi koko yrityskentän.

Työryhmä ei esitä mitään sellaista toimenpiteitä, jotka eivät olisi jo käytössä useissa verkkoimaissamme – siis maissa, joiden kilpailukykyä pyrimme saavuttamaan. Menestyvissä talouksissa luovuus ja aineettoman arvon luominen on tunnustettu keskeiseksi talouden dynaamisuuden edistäjäksi ja luoviin aloihin ja osaamiseen on panostettu määrätietoisesti ja tuloksellisesti jo vuosia.²

Kuvio 1. Luovat alat yhtenä kasvun kärkenä ja niiden monialainen vuorovaikutus muihin kasvun kärkiin Hollannissa³

Lähde: The Dutch Creative Industries knowledge and innovation network, CLICKNL, 2015.

1 Ks. esim. OECD, Supporting Investment in Knowledge Capital, Growth and Innovation, <http://www.oecd-ilibrary.org/sites/9789264193307-sum-en/index.html?contentType=&itemId=%2fcontent%2fsummary%2f9789264193307-sum-en&mimeType=text%2fhtml&containerItemid=%2fcontent%2fsummary%2f9789264193307-sum-en&accessItemids=%2fcontent%2fbook%2f9789264193307-en> ja OECD, New sources of growth -hanke, <https://www.oecd.org/sti/50498841.pdf>

2 Suomen luova loikka, Wevolve & Finpro, 2016, The Design Economy Report, 2015, The Cultural and Creative Sector in Sweden, 2014.

3 CLICKNL, http://www.clicknl.nl/wp-content/uploads/2015/10/CLICKNL_KIA-2016-2019-EN.pdf

Työryhmän esitykset tulee nähdä osana työ- ja elinkeinoministeriön valmistelemaa kasvustrategiaa, erityisesti Suomen talouskasvun visiota ja kasvun kärkien uudistamista sekä opetus- ja kulttuuriministeriön valmistelemaa osaamiseen ja uudistumiskykyyn liittyviä esityksiä. Sisällöllisesti ne liittyvät ja osaltaan täsmentävät näitä hallituksen puolivälin riiheen vietäviä esityksiä sekä työllisyys ja kilpailukyky -painopistealueen kilpailukykyyn vahvistaminen -kärkihanketta.

Työryhmä kokoontui kuusi kertaa ja järjesti yhden kuulemistilaisuuden. Raportissa käydään ensin läpi työryhmän toimeksianto ja työryhmän käyttämä luovan talouden määritelmä. Sen jälkeen kuvataan luovien alojen sekä aineettoman arvon luomisen taloudellista merkitystä Suomen taloutta vahvistavina ja elinkeinorakennetta monipuolistavina kasvun moottoreina. Yritysten, elinkeinoelämän järjestöjen, tutkijoiden ja muiden asiantuntijoiden haastattelulla syvennettiin kuvaa luovan osaamisen ja aineettoman arvon luomisen hyödyntämisen tilanteesta sekä niihin liittyvistä mahdollisuuksista ja haasteista. Kasvun esteiden kartoitus kuvaa keskeisiä tekijöitä, jotka tällä hetkellä estävät tai hidastavat luovan talouden kasvua ja työllisyyttä Suomessa. Työryhmän toimenpide-esitykset on pyritty kohdentamaan tärkeimpien kasvun esteiden poistamiseen sekä luovan osaamisen vahvistamiseen ja taloudellisen lisäarvon synnyttämiseen laajasti koko taloudessa.

2 Toimeksianto ja työryhmän käyttämä luovien alojen määritelmä

Työryhmän tehtäväksi asetettiin:

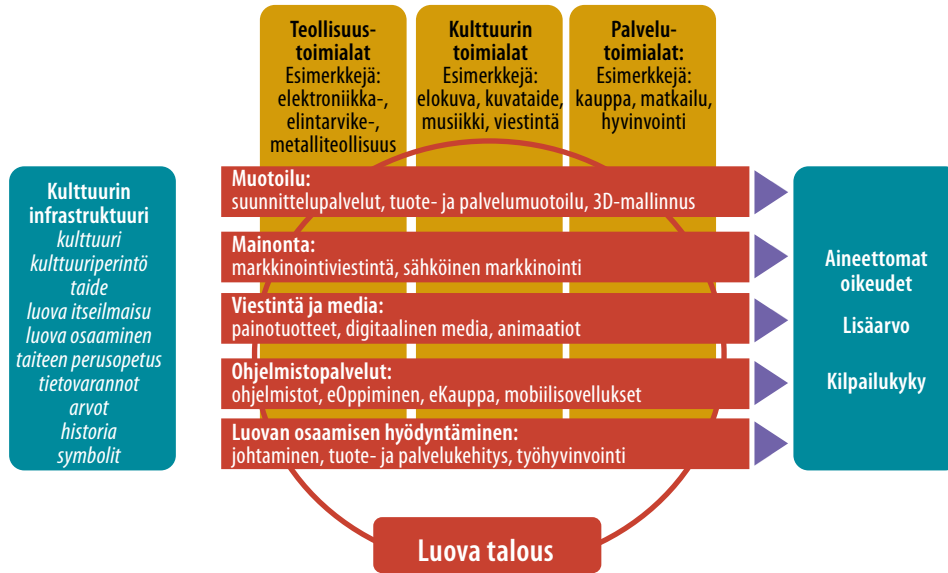
- 1) kartoittaa esteitä luovien alojen kehittymiselle Suomen taloutta vahvistavana ja elinkeinorakennetta monipuolistavana toimialana sekä
- 2) tehdä ehdotuksia:
  - luoviin aloihin liittyvän elinkeinotoiminnan ja työllisyyden kehittämiseksi erityisesti osana hallituksen yrittäjyys- ja työllisyyspaketteja
  - luoviin aloihin liittyvien rahoitusinstrumenttien uudistamiseksi
  - luovien alojen ammattilaisten ja taitelijoiden sosiaaliturvan kehittämiseksi.

Työryhmän näkemyksen mukaan luoviin aloihin liittyvän elinkeinotoiminnan ja työllisyyden kehittäminen edellyttää luovien alojen ja luovan talouden määrittelemistä laajasti. Kyse on sekä luoviksi aloiksi tyypillisesti määriteltujen toimialojen⁴ vahvistamisesta että yleensä luovuuden ja aineettoman pääoman, kuten muotoilun, mainonnan ja luovan osaamisen hyödyntämisestä uuden taloudellisen arvon synnyttämiseksi läpi koko yrityskentän ja toimialojen (kuvio 1). Aineetonta taloudellista arvoa syntyy esimerkiksi tekijänoikeuksien, tavaramerkkien, patenttien sekä tuote- ja palvelubrändien muodossa.

---

⁴ Luovat alat ei ole perinteinen toimialaluokituksessa käytettävä käsite. Työryhmä ei pitänyt niiden täsmällistä määrittelyä tarpeellisenä toteuttaakseen toimeksiantonsa, koska määrittely muuttuu uusien liiketoiminta-alueiden syntyessä ja aiempien muuttuessa nopeasti mm. digitalisaation vuoksi. Luovien alojen ydin käsittää Tilastokeskuksen kulttuuritilastojen kattamat toimialat, ks. http://stat.fi/til/kl/2015/01/kl_2015_01_2016-08-31_tau_001_fi.html

Kuvio 2. Luova talous luo aineetonta taloudellista arvoa ja kilpailukykyä⁵

Lähde: Valtioneuvoston periaatepäätös aineettoman arvonnun kehittämishohjelmasta, 2014.

Luovat alat ja luova talous kumpuavat taiteiden, muotoilun ja arkkitehtuurin ytimestä mutta eivät rajoitu niihin. Luovuutta on kaikilla aloilla ja erilaisten instituutioiden sisällä: luovuus on monialaista ja monipuolista. Taiteisiin, muotoiluun ja arkkitehtuuriin perustuva luova toiminta tuottaa paitsi kulttuurin tuotteita ja sisältöjä myös osaamista ja palveluja. Niitä tarvitaan digitaalisessa ja globaalissa toimintaympäristössä aineettoman pääoman, innovaatioiden, uusien liiketoimintojen, yritysten ja työpaikkojen sekä luovasta osaamisesta asiakkaille ja kuluttajille kertyvän lisäarvon synnyttämiseksi kaikilla toimialoilla. Tähän kokonaisuuteen viitataan käsitteellä luova talous.

“It is in Apple’s DNA that technology alone is not enough - it’s technology married with liberal arts, married with the humanities, that yields us the results that make our heart sing.”
Steve Jobs

⁵ Valtioneuvoston periaatepäätös aineettoman arvonnun kehittämishohjelmasta, 2014. <http://tem.fi/documents/1410877/3506436/P%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+aineettoman+arvonnun+kehitt%C3%A4mishohjelmasta+2014.pdf/601314e7-72d4-4667-af27-29185ff5ce26>

Taide- ja kulttuurilaitoksilla on tärkeä merkitys luovien alojen arvoketjussa, minkä vuoksi vahva taiteen ja kulttuurin perustuotanto siihen tehtyine investointeineen tulee nähdä nykyistä selvemmin Suomen luovien alojen ja luovan talouden keskeisenä vahvuus- ja kilpailutekijänä. Näin ollen taiteen ja kulttuurin perusrahoitus ja sen kriteerit vaikuttavat rahoituksen kohteena olevien kulttuurin alojen innovatiivisuuteen, korkeaan laatuun ja vaikuttavuuteen.

Kuvio 3. Luova teollisuus ja kulttuurialat luovan talouden ytimessä

Luovan talouden ydin muodostuu luovista aloista, joista osalle on ominaista tuotteet ja palvelut, jotka ovat helposti skaalautuvia, monistettavia ja usein digitaalisia sekä aloista, joille on tyypillistä rajallisempi monistettavuus, uniikkituotteet ja -palvelut, mutta joiden jakelulle ja levitykselle digitalisaatio tarjoaa uusia mahdollisuuksia.

Vakiintuneiden ja perinteisten liiketoimintamallien ja jakelukanavien rinnalle onkin noussut digitaalisten luovien alustojen liiketoimintamallit, jotka skaalaavat luovien alojen tuotteet ja palvelut globaaleille markkinoille ja synnyttävät samalla luovien alojen kuluttajaliiketoiminnalle uutta kasvupotentiaalia. Esimerkiksi ooppera- ja konserttiesitysten jakelu verkossa (streaming) moninkertaistaa niiden saatavuuden ja myös kuluttajan saaman lisäarvon. Samoin taiteen verkkokauppa ja -näyttelyt mahdollistavat globaalin jakelun ja asiakaskunnan.

3 Luovat alat ja luova talous aineettoman arvon luomisen ja kasvun moottorina

"What use could the company make of an electric toy?" - Western Union, when it turned down rights to the telephone in 1878

"The difficulty lies not so much in developing new ideas as in escaping from old ones." - John Maynard Keynes

3.1 Aineettoman arvon luomisen ja luovien alojen merkitys kansantaloudessa

Aineeton pääoma, kuten luovuus ja osaaminen, on uusi tuotannontekijä nykyisessä taloudellisessa tuotannossa. Kansakunnan tai yrityksen kilpailukyky ei määräydy enää yksinomaan perinteisiin tuotannontekijöihin (työvoima, pääoma ja tuotantovälineet) ja niiden välisiin suhteisiin kehittämällä vaan aineettomasta pääomasta on tullut uusi keskeinen tuotannontekijä⁶. Lisääntyvä osa investoinneista kohdistuu aineettomaan pääomaan aineellisen pääoman sijaan⁷, koska aineettomasta pääomasta on tullut merkittävä kasvun ja tuottavuuden ajuri⁸. Se muodostaa myös yhä suuremman osan yritysten markkina-arvosta (kuvio 4⁹).

6 Valtioneuvoston periaatepäätös aineettoman arvonluonnin kehittämisohjelmasta, 2014

7 UK Intellectual Property Office, Estimating UK investment in intangible assets and Intellectual Property Rights

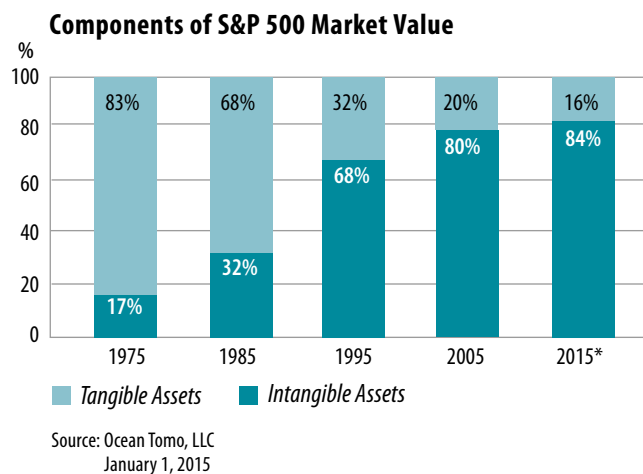
8 NESTA, Driving economic growth Innovation, knowledge spending and productivity growth in the UK; ks. myös alaviite 1.

9 Annual Study of Intangible Asset Market Value from Ocean Tomo, LLC, 2015

Maailman arvokkaimpien uusien yritysten kärjessä on useita luovien alojen kuluttajaliiketoimintaan harjoittavia ja aineetonta arvoa tuottavia yrityksiä, kuten Airbnb, Disney, Pinterest, Snap Inc., Spotify, Supercell, Tencent ja Xiaomi.

Kyky muuntaa aineettoman pääoman luomiseen tehdyt investoinnit myös taloudelliseksi arvoksi ja kannattavaksi elinkeinotoiminnaksi on ratkaisevassa asemassa pyrittäessä monipuolistamaan Suomen elinkeinorakennetta ja parantamaan kilpailukykyä. Panostukset aineettoman pääoman luomiseen ja sen hyödyntämiseen ovat välttämättömiä myös hallituksen työllisyystavoitteen saavuttamiseksi.

Kuvio 4. S&P 500 indeksin suurimman yrityksen markkina-arvosta 84 % muodostui aineettomasta pääomasta vuonna 2015.

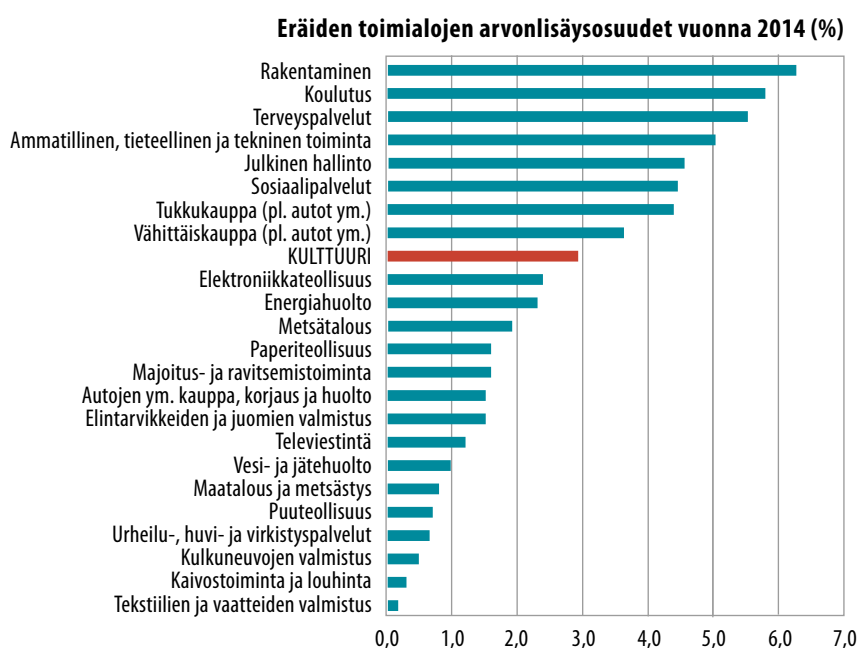
Suomessa luovat alat (= Tilastokeskuksen kulttuurin satelliittitilinpidon¹⁰ mukaiset toimialat) ovat keskisuuri toimiala (kuvio 5). Niiden tuottama arvonlisäys sekä osuus työllisistä on suurempi kuin esimerkiksi elektroniikkateollisuuden, paperiteollisuuden tai kaivosteollisuuden.

Satelliittitilinpidon mukaan perinteisesti määriteltyjen luovien alojen osuus koko talouden arvonlisäyksestä on ollut suurimmillaan 3,6 % vuosina 2008-2009 (6,1 miljardia euroa). Näiden alojen osuus työllisestä työvoimasta on ollut enimmillään 4,2 % vuosina 2008 – 2011 (107 000 henkilöä). Pitkään jatkunut talouden taantuma ja luovien alojen rakenteelliset

¹⁰ http://tilastokeskus.fi/til/klts/2014/klts_2014_2016-10-21_fi.pdf, liitetaulukko 1. Kulttuurin satelliittitilinpidon ja kulttuuritilastojen käyttämät toimialaluokitukset ovat pitkälti yhteneväiset.

muutokset kuten kustannus- ja painotoiminnan väheneminen ovat kuitenkin pienentäneet toimialan tuotosta, arvonlisäystä ja työllisyyttä sekä kulttuurin yksityistä kulutusta. Vuonna 2014 luovien alojen arvonlisäysoosuus oli laskenut 2,9 prosenttiin ja osuus työllisistä 3,5 prosenttiin. Työvoimatutkimuksen mukaan kulttuuritoimialojen työllisyys kääntyi vuonna 2015 uudestaan kasvuun¹¹.

Kuvio 5. Kulttuurin toimialat osana kansantaloutta

Lähde: Tilastokeskus, kulttuurin satelliittitilinpito, 2014.

Koska luovat alat ovat pääosin työvoimavaltaisia aloja, on perusteltua olettaa, että esitettyjen toimenpiteiden ja kysynnän elpymisen tuloksena vuosien 2013 - 2014 aikana menetettyt 10 000 työpaikkaa on mahdollista saada takaisin suhteellisen nopeasti. Tämä on työryhmän esitysten välitön tavoite. Lisäksi työryhmän esitysten tavoitteena on lisätä luovien alojen arvonlisäystä absoluuttisesti ja sen osuutta koko talouden arvonlisäyksestä.

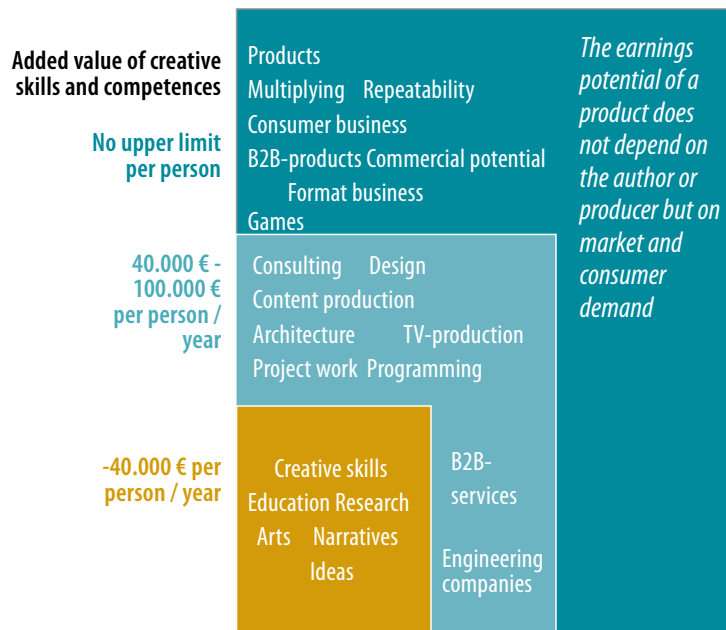
Elinkeinorakenteen monipuolistaminen edellyttää, että luovien alojen arvonlisäysosuuden kasvun ohella luovaa osaamista hyödynnetään nykyistä laajemmin kilpailukyisten tuotteiden ja palvelujen kehittämiseksi eri alojen yrityksissä. Kansainvälisen kokemuksen valossa voidaan odottaa, että uusia työpaikkoja ja yritystoimintaa syntyy merkittävästi työryhmän välitöntä tavoitetta enemmän.

¹¹ http://stat.fi/til/klt/2015/01/klt_2015_01_2016-08-31_kat_001_fi.html

3.2 Luovien alojen kasvupotentiaali ja kansainväliset esimerkit

Luovien alojen kasvupotentiaalia arvioitaessa on otettava huomioon, että aineettomiin oikeuksiin (IP-oikeudet) perustuvat tuotteet ja palvelut voidaan skaalata tavalla, joka ei ole mahdollista fyysisille tuotteille (kuvio 6). Skaalautuvuus tarkoittaa sitä, että tuotteen monistamisen marginaalikustannukset ovat hyvin pienet tai olemattomat. Menestys kansainvälisillä markkinoilla voi siten nostaa menestystuotteen tai palvelun tulot hyvin suuriksi ilman merkittäviä lisäkuluja. Skaalautuvuuden hyödyntäminen edellyttää kuitenkin toimivia jakelukanavia ja tulojen saaminen sisällön tuottajalle edellyttää tuottajan vahvaa asemaa arvoketjussa. Vaikka IP-perustaisen tuotteen tai palvelun arvonlisäys voi kasvaa lähes rajattomasti, vain kysyntä määrää menestyksen; toisin sanoen paraskaan tuote ei menesty, jos sille ei ole kysyntää.

Kuvio 6. Eri liiketoimintojen ja tuotteiden arvonlisäys niiden skaalautuvuuden näkökulmasta.

Tanu-Matti Tuominen

Esimerkiksi suomalaisen pelialan liikevaihto vuonna 2010 oli 105 miljoonaa euroa, mutta vuonna 2015 se oli jo 2,4 miljardia euroa. Liikevaihto kasvoi viidessä vuodessa yli kaksikymmentäkertaiseksi nimenomaan siksi, että pelit skaalautuvat täydellisesti, yrityksillä oli globaalit jakelukanavat ja suotuisa paikka arvoketjussa ja pelialan yritykset kykenivät vastaamaan menestyksekkäästi kansainväliseen kysyntään. Suomalaiset pelinkehittäjät pystyivät myös säilyttämään tulojen lähteenä olevat aineettomat oikeudet itsellään.

Monet luovien alojen kasvuyritykset skaalaavat toimintaansa tekemällä yhteistyötä laajan toimijaverkoston kanssa. Yritystoiminta muistuttaa siten elokuva-alan tuotantomallia, jossa suuri joukko pieniä yrityksiä, palveluita ja ammattilaisia muodostaa joustavan ja tehokkaan ekosysteemin. Verkostomaisessa ekosysteemissä yritysten pieni koko ei siten muodostu kasvun tai skaalautuvuuden esteeksi.

Luovien alojen kansainvälinen kauppa on kasvanut nopeasti kaikilla alatoimialoilla kuten UNCTAD:in ja UNESCO:n tilastot osoittavat¹². Markkinat ja kysyntä ovat siis olemassa. Työryhmän näkemyksen mukaan Suomen koko talouden ja kilpailukyvyn kannalta luovien alojen suurin merkitys liittyy niiden osaamisen nykyistä selvästi laajempaan ja määrätietoisempaan hyödyntämiseen kaikessa elinkeinoelämässä ja yritystoiminnassa. Maailmanpankin pääekonomisti Paul Romer on sanonut, että *“Economic growth occurs whenever people take resources and rearrange them in ways that are more valuable.”*¹³. Tällainen resurssien järjestäminen tavalla, joka tuottaa enemmän arvoa, edellyttää luovuutta ja muotoiluajattelua – Romerin mukaan parempia reseptejä.

OECD ja useat muut järjestöt kuten Iso-Britannian NESTA (National Endowment for Science, Technology and the Arts) ovat tutkineet empiirisesti aineettoman pääoman vaikutusta talouskasvuun ja tuottavuuteen. OECD on arvioinut, että yritysten investoinnit aineettomaan pääomaan (knowledge-based capital) ovat vastanneet 20 – 34 % keskimääräisestä työvoiman tuottavuuden kasvusta (ks. alaviite 1). NESTA on laskenut, että designin osuus oli noin 17 % kaikista aineettomaan pääomaan tehdyistä investoinneista, jotka vastasivat Iso-Britanniassa vuosina 2000 - 2008 yhteensä 63 % työvoiman tuottavuuden kasvusta (ks. alaviite 8).

Elinkeinoelämän keskusliiton (EK) pk-yrityskyselyn ja Ornamon yritys-kyselyn mukaan keskimäärin 20 prosenttia suomalaisista yrityksistä hyödyntää muotoilua toiminnassaan. Teollisuudessa muotoilua hyödyntää joka kolmas yritys. Muotoilun käyttö pk-yrityksissä lisääntyy, mutta siitä huolimatta esimerkiksi 60 - 70 prosenttia pk-teollisuudesta ei panosta aktiivisesti muotoiluun¹⁴.

Kokemus on osoittanut, että oikein kohdistetut panostukset tuottavat nopeasti merkittäviä tuloksia. Esimerkiksi vuosina 2015 - 2016 Music Finlandin, opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM), työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) sekä musiikin alan rahoituksella toteutettu saksankieliseen Eurooppaan (GSA) kohdistunut musiikkiviennin kärkihanke Aus Finland oli menestys. Sen tuloksena hankkeeseen osallistuneiden yritysten liikevaihto kasvoi 102 % kohdemarkkinoilla, 82 % yrityksistä arvioi liikevaihtonsa kasvavan siellä edelleen ja suo-

12 UNCTAD, Creative Economy Outlook and Country Profiles: Trends in international trade in creative industries, 2016, http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/webditcted2016d5_en.pdf

13 <http://www.econlib.org/library/Enc1/EconomicGrowth.html>

14 https://www.ornamo.fi/app/uploads/2016/10/media_muotoiluala_lukuina_2016.-1.pdf

malaiskappaleiden radio-soitto lähes kaksinkertaistui. Finpron Aasian lifestyle -kasvuohjelma käynnistyi maaliskuussa 2016 ja siinä on mukana 43 yritystä. Ohjelmaan osallistuvat yritykset saivat jo ensimmäisten kuukausien aikana tilauksia Koreasta, Japanista ja Kiinasta. Osalle näistä yrityksistä tilaukset olivat ensimmäisiä ko. markkina-alueilta.

Suomen ulkopuolelta löytyy useita hyviä esimerkkejä luovan osaamisen menestyksellisestä hyödyntämisestä. Isossa-Britanniassa maan hallitus on perustanut rahoitusta ja aineettomia oikeuksia uudistavan Creative Industries Councilin sekä Creative England -organisaation, joka pyrkii luomaan työpaikkoja ja talouskasvua panostamalla luoviin ammattilaisiin ja yrityksiin. Organisaatio mm. fasilitoi yrittäjien, yrityskehittäjien ja rahoittajien välistä dialogia ja operoi rahoitusinstrumentteja¹⁵. Britanniassa luovien alojen yritysten kasvu onkin ollut nopeampaa kuin muilla aloilla ja luovien alojen yritykset työllistävät jo enemmän kuin finanssiala tai rakennusala. Esimerkiksi design-alalle on syntynyt kolme kertaa enemmän työpaikkoja kuin muille aloille ja siitä on tullut 9. suurin työllistäjä. Design-alan työpaikat ovat lisäksi 46 % muiden alojen keskiarvoa tuottavampia.¹⁶

Ruotsissa luovien alojen kasvu on ollut vastaavaa ja alat työllistävät yli 200 000 henkilöä ja vastaavat lähes kuutta prosenttia maan BKT:sta.¹⁷ Tanskassa on panostettu vuosina 2013 – 2015 luovan alan kansalliseen kasvusuunnitelmaan, jonka rahoitukseen valtio on myöntänyt riskipääomaa.

The Dutch Creative Industries Knowledge and Innovation Network, CLICKNL, vahvistaa Hollannin luovia aloja ja edistää niiden monialaista yhteistyötä mm. terveydenhuollon, energia- ja teknologia-alan sekä vähittäiskaupan kanssa. Vuosina 2016 - 17 Hollannin hallitus investoi luovien alojen infrastruktuurin vahvistamiseen 32 miljoonaa euroa. Tämän lisäksi hallitus edistää erilaisilla ohjelmilla ja hauilla yritysten ja tietointensiivisten instituutioiden yhteistyötä, joka rahoitetaan julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuudella yhteensä 49 miljoonalla eurolla. Monialainen yksityinen rahoitus on 3 miljoonaa euroa. Kokonaisuudessaan Hollannin luovien alojen kehittämiseen investoidaan kahden vuoden aikana 84 miljoonaa euroa¹⁸.

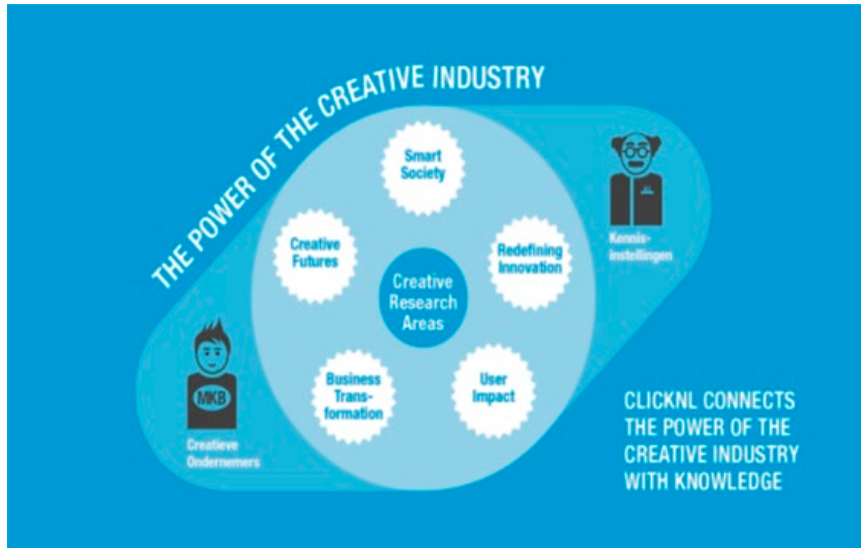
15 <http://www.creativeengland.co.uk>

16 Suomen luova loikka, Wevolve & Finpro, 2015, The Design Economy Report, 2015.

17 The Cultural and Creative Sector in Sweden, 2014.

18 <http://www.clicknl.nl/crossovers/?lang=en>

Kuvio 7. Luovat alat osana Hollannin tutkimus- ja innovaatiojärjestelmää

Lähde: The Dutch Creative Industries knowledge and innovation network, CLICKNL, 2015.

Etelä Koreassa luovan talouden vahvistaminen on maan elinkeinopolitiikan painopiste mikä näkyy erittäin kunnianhimoisina politiikkatoimina ja maailman kehittyneimpänä luovien alojen ja monialaisen yhteistyön edistämisen infrastruktuurina¹⁹.

Transforming Ideas into Value - The Korean government is pushing forward with Creative Economy Initiative where ingenuity of the people, coupled with Korea's strength in science, technology and ICT will deliver new jobs and added value.
Center for Creative Economic Innovation, South Korea

The Korean government has moved forward with the “Three-year plan for Economic Innovation” since 2014, as a part of its effort to secure the growth potential. Recent reforms, including this “creative economy” initiative, are important to unlocking the full productive potential of Korea’s science, technology, innovation and cultural ecosystems. OECD, Better Policies Series, Korea, 2015

¹⁹ <http://policy.creativekorea.or.kr/eng/>

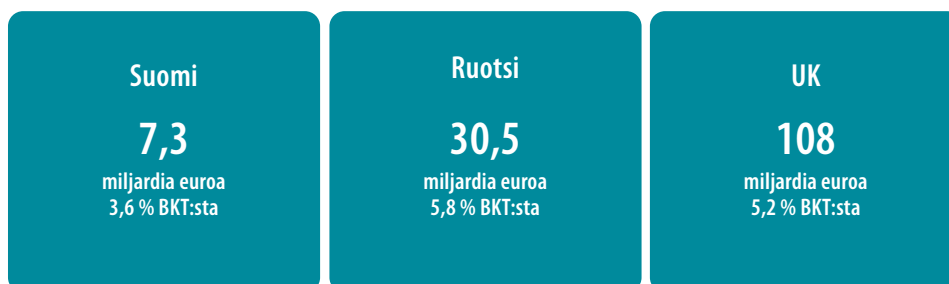
Näiden hyvien käytäntöjen mukaisesti tavoitteena tulee myös Suomessa olla luovien alojen ja muiden toimialojen välisen monialaisen yhteistyön ja verkostoitumisen lisääminen ja luovien alojen osaamisen hyödyntäminen muiden alojen yritysten kilpailukyvyyn vahvistamiseksi sekä erityisesti viennin ja jalostusarvon nostamiseksi. Sen lisäksi, että Suomesta viedään esim. paperia ja metsäteollisuuden kehittämiä uusia materiaaleja, Suomessa voidaan valmistaa niistä myös itse korkean jalostusasteen kuluttajatuotteita monialaisella osaamisella ja yhteistyöllä.

Suomessa suurimmat kaupungit kuten Helsinki ja Tampere ovat olleet edelläkävijöitä elinkeinopolitiikan uudistamisessa ja monialaisen yhteistyön vahvistamisessa, kuten esim. Luova uho - Tampereen kaupunkiseudun elinkeino-ohjelma 2017 - 2021 osoittaa. Valtion ja kaupunkien väliset kasvusopimukset ovat luontevia välineitä jatkaa ja syventää osapuolten yhteistyötä myös tämän raportin käsittelemistä teemoista.

Kansainväliset esimerkit vahvistavat työryhmän käsitystä, että muotoilun ml. palvelumuotoilun, käyttäjäkokemuksen ja muun luovuuteen perustuvan osaamisen laajempi hyödyntäminen lisäisi merkittävästi suomalaisten yritysten kilpailukykyä ja työn tuottavuutta. Globaalin megatrendin mukaisesti myös Suomessa on siirrytty enenevästi valmistavasta teollisuudesta palvelujen tuotantoon, mikä korostaa luovien alojen osaamisen merkitystä kilpailutekijänä. Investoinnit aineettomaan pääomaan, asiakkaille syntyvään lisäarvoon ja nimenomaan luovuuteen sekä sen hyödyntämiseen ovat innovaatioiden kaupallistamisen ja työn tuottavuuden parantamisen näkökulmista vähintään yhtä tärkeitä kuin perinteisemmät T&K investoinnit.

Työllisyyden ja yritysten menestyksen näkökulmasta aineettoman arvon luomisen, luovuuden ja luovien alojen merkitys korostuu nopeassa teknologisessä muutoksessa. Luovuus ja luovat alat ovat elinehto innovaatioiden ja uusien menestystekijöiden syntymiselle myös Suomessa. Kun käytännössä kaikki Suomen kilpailijamaat ottavat pitkiä loikkia tällä luovuuden hyödyntämisen tiellä, Suomella ei ole varaa jäädä niistä jälkeen.

Kuvio 8. Luovien alojen arvonlisäys Suomessa, Ruotsissa ja Isossa-Britanniassa

Lähde: Export Finland, 2016.

3.3 Aineettoman arvon luomisen ja monialaisen luovan osaamisen lisäarvo kasvussa: ekosysteemin sidosryhmähaastattelut

Suomalaisen yritys-elämän haasteena on uudistua vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin ja kysyntään sekä toimia nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä. Asiakkaille syntyvää lisäarvosta on muodostunut yritysten kasvun ydin. Aineettoman arvon luominen lisää aineetonta pääomaa, kuten asiakasymmärrystä, brändiarvoa hyödyntävää tuotteiden ja palveluiden kehittämistä sekä luovaa osaamista. Erilaiset yritysten ekosysteemit ja verkostot mahdollistavat kasvun ja uusiutumisen.

Raporttia varten haastateltiin talous- ja elinkeinoelämän asiantuntijoita (liite 3). Heidän näkemystensä perusteella saatiin kuva siitä miten uuden arvon luomista, luovaa taloutta ja luovaa osaamista voidaan hyödyntää monialaisesti erilaisten yritysten verkostoissa uuden liiketoiminnan aikaan saamiseksi. Haastattelussa kysyttiin myös näkemystä aineettoman arvon hyödyntämisestä osana liiketoimintaa.

Osa yrityksistä tunnistaa aineettoman arvon hyvin. Tällaisia ovat esimerkiksi teknologiayritykset, joille hyvä patenttisalkku on tärkeä sijoittajien ja rahoittajien näkökulmasta. Toisaalta Suomi ei ole maailman kärkimaita patenttien hakijana, ja hakemusten määrä on viime vuosina ollut laskussa. Keksinnön patentoimista ei suomalaisissa yrityksissä välttämättä nähdä edes tarpeellisenä, mutta kansainvälisillä markkinoilla muut yritykset voivat omilla patenteillaan jopa estää suomalaisen yrityksen markkinoillepääsyn tai ainakin merkittävästi vaikeuttaa sitä. Osa yrityksistä ei tunnista riittävän hyvin aineetonta arvoa, omaisuutta tai pääomaa, jolloin se ei näy myöskään yritysten taseissa eikä sitä näin ollen voida käyttää vakuutena rahoitusta haettaessa. Aineetonta arvoa ei osata aina myöskään aina suojata ja etenkin pienille yrityksille ei löydy suojaamiseen riittävää rahoitusta. Mallisuojalla tai tavaramerkkisuojalla voi joskus olla vain symbolinen merkitys, sillä liiketoiminnallisesti tällaisesta suojauksesta ei välttämättä ole hyötyä, joskaan sen kustannukset eivät ole myöskään suuria.

Aineettoman arvon luomisen ja luovan osaamisen mahdollisuuksiin suhtaudutaan pääsääntöisesti myönteisen kiinnostuneesti ja luovan osaamisen hyödyntämisessä tunnetaan tarpeita ja mahdollisuuksia. Toisaalta mahdollisuuksia ei vielä tunneta käytännössä riittävän hyvin suomalaisissa yrityksissä tai alan järjestöissä, jotta niitä pystyttäisiin hyödyntämään monipuolisesti. Yksi syy tähän voi olla luovan osaamisen vähäinen markkinointi yrityksille. Mikäli luovan osaamisen tarjonnasta ei tiedetä, ei sitä osata hankkia. Isoissa yrityksissä voi olla haastavaa vakuuttaa johtoa luovan osaamisen käyttämisen mahdollisuuksista. Ratkaisuna voi olla, että tehdään ensin pieni kokeiluprojekti, jonka pohjalta voidaan ottaa riski laajemmasta hankkeesta.

EK:n pk-yrityskyselyn mukaan muotoilun käyttö lisääntyy yrityskoon suurentuessa ja kasvuhakuisuuden lisääntyessä. Muotoilua ja muuta luovaa osaamista voidaan hyödyntää sekä palkkaamalla osaajia yrityksiin (Inhouse) että ostopalveluina. Pienten yritysten on sen sijaan haasteellista palkata tai hankkia luovaa osaamista, koska omakin yritystoiminta on pientä. Keskisuurten yritysten määrä on Suomessa vähäinen.

Luovien alojen yritysten pienuus voi olla isoille yrityksille haaste, sillä pienet yritykset voidaan kokea riskialttiina yhteistyökumppaneina, koska niiden liiketoiminta ei ole vielä kehittynyt riittävän vakiintuneeksi. Yritysten toimintakulttuurit voivat olla erilaisia, sillä suuret yritykset voivat olla konservatiivisia, kun taas pienet luovien alojen yritykset voivat olla ketteriä ja toimia luontevasti toimialojen rajapinnoilla. Luovan osaamisen ostamista ei aina nähdä investointina, vaan kuluna, jolloin siitä syntyvän lisäarvon määrittäminen jää puutteelliseksi. Luovien alojen liiketoiminnassa tarvitaan useita erilaisia sopimuksia. Sopimusten tekemiseen ei aina ole riittävän hyviä malleja tai sopimuksia ei osata neuvotella. Luovan alan osaajat ja keksijät voivat salata ideansa liian pitkään, jolloin suuremman yrityksen kiinnostus yhteistyöhön hiipuu. Perinteisessä suurten ja pienten yritysten alihankintasopimusmallissa voi olla haasteena se, että alihankkija ajautuu ”alihankkijamoodiin”, jolloin kasvuun tähtäävää toimintaa ei synny. Suomalainen luova osaaminen, esimerkiksi muotoiluosaaaminen, voi myös olla liian geneeristä. Kun suuret yritykset hakevat esimerkiksi syvällistä osaamista tiettyyn tarpeeseen ja kohdemarkkinatuntemusta, voi yhteistyökumppani löytyä helpommin muualta kuin Suomesta.

Eri elinkeinoelämän aloilla on paljon tarpeita, joissa aineettoman arvon luontia ja luovaa osaamista voitaisiin hyödyntää nykyistä enemmän. Suurimmat tarpeet luovan osaamisen hyödyntämisessä eri aloilla kohdistuvat uuden lisäarvon luomiseen asiakkaille, asiakaskokemuksen kehittämiseen ja käyttäjälähtöisyyden lisäämiseen. Tarpeita on myös tuotteiden ja palveluiden kehittämisessä, brändäyksessä, designin, palvelumuotoilun, markkinoinnin sekä viestinnän alueilla.

Teollisten palveluiden kasvu tarjoaa uusia kehittämismahdollisuuksia. Esimerkiksi kiertotalouden tekeminen helpoksi kuluttajille tai terveysteknologiassa käyttäjien omien terveystietojen hallinnan uudet käyttöliittymät vaativat luovaa osaamista. Kuluttajien käyttäytyminen on muuttunut mm. digitalisaation myötä ja perinteiset alat myös luovien alojen sisällä kaipaavat uusiutumista. Esimerkiksi media-alalla jakelukanavat ja käyttöliittymät ovat muuttuneet ja uudet sukupolvet kuluttavat mediasisältöjä uusilla tavoilla. Olemassa olevan datan hyödyntämisessä on useita kehittämistarpeita ja –mahdollisuuksia, ml. sosi-aali- ja terveysalalla sekä työhyvinvoinnissa.

Mahdollisuuksina luovan osaamisen kehittämisessä haastatellut näkevät sen, että erilaisista luovaa osaamista yhdistävässä monialaisessa kehittämisessä lähdetään yritysten ongelmien ratkaisemisesta ja asiakaskokemuksesta. Tarvitaan asennemuutosta ja erilaisten

ihmisten yhteen saattamista; kohtaamispaikkoja, aamutreffejä, hackatoneja ja yhteisiä tilaratkaisuja. Koulutuksen tulisi sisältää erilaista osaamista yhdistävää opetusta, esimerkiksi monialaisia koulutusohjelmia aiemman IDBM-koulutuksen tapaan. Yritysten ja julkisen sektorin luovan osaamisen ostaja- ja hankintaosaamisen parantaminen olisi tärkeää.

Toisaalta luovien osaajien tulisi tuotteistaa osaamisensa paremmin esimerkiksi agenttien ja muiden välittäjätoimijoiden avulla. Luovan osaamisen tarjonta tulisi saada potentiaalisten hankkijayritysten tietoon. Esimerkiksi osa yrityksistä etsii yhteistyökumppaneita, joiden kanssa voi testata erilaisia ideoita ja tehdä kokeiluja. Mukaan kehittämistyöhön tulisi saada myös sijoittajat ja liiketoiminnan sparraajat, myös rahoitusneuvontaa tarvittaisiin lisää. Osa suurista yrityksistä voi olla kiinnostunut kehittämään sisäistä start up -toimintaa, jolla voidaan uudistaa nykyistä liiketoimintaa. Start upin tulisi koostua monialaisesta tiimistä ja olla kasvuhakuinen. Sisäisen start up -toiminnan tueksi voisi olla kehittämistyöhön suunnattua rahoitusta, esimerkiksi takaisinmaksettavaa avustusrahoitusta. Mikäli sisäisessä start up -toiminnassa kehitetty tuote ostetaan suurempaan yritykseen, maksettaisiin kehittämistyöhön saatu avustus takaisin. Kysynnän ja tarjonnan kohtaamiseksi tulisi luoda verkostoja ja hubeja sekä hyödyntää esimerkiksi innovaatioaseteliä.

Suomessa monialaista eri toimialojen välistä yhteistyötä on kehitetty mm. Luovaa osaamista ESR-toimenpidekokonaisuudella osana rakennerahasto-ohjelmaa Kestävää kasvua ja työtä 2014 - 2020, CreMA-rahoituksella ja Generaattori-toimintamallilla. Toimenpiteet ovat vielä alussa ja niihin käytettävä rahoitus pientä. Luovaa osaamista -toimenpidekokonaisuuden tavoitteena on luovan osaamisen integroituminen kasvu- ja rakenne-muutosalojen yrityksiin ja liike-elämään, julkiselle sektorille sekä oppilaitoksiin. Mahdollisuuksiin eri alojen osaamisen yhdistämiseen tarjoaa myös innovaatioasetelirahoitus

4 Kasvun esteiden kartoitus ja työryhmän esitykset

Työryhmä on aikaisempien selvitysten, asiantuntijakuulemisten ja haastattelujen perusteella tunnistanut kuusi tärkeintä kasvun estettä, joihin voidaan vaikuttaa hallituksen toimilla²⁰. Kunkin kasvun esteen yhteydessä on esitys tarvittavista toiminnoista esteiden poistamiseksi. Koska työryhmän tavoitteena on tukea hallitusohjelman yrittäjyyden ja työllisyyden tavoitteiden saavuttamista, esitykset on pyritty laatimaan siten, että ne voidaan nivoa osaksi näitä hallituksen paketteja.

Luovia aloja ja monialaisia luovaan osaamiseen ja aineettomiin oikeuksiin perustuvia liiketoimintoja koskevat esitykset liittyvät pääosin hallituksen työllisyys ja kilpailukyky -painopistealueen ensimmäiseen kärkihankkeeseen, erityisesti yritysten kansainvälistymiseen, yritysten rahoitusaseman ja oman pääoman vahvistamiseen, joukkorahoitukseen, yrityspalveluihin ja -tukiin, yritystukijärjestelmään, yrittäjyyspakettiin ja digitaaliseen liiketoimintaan sekä sosiaaliturvan osalta myös kannustinloukkuja purkavaan kärkihankkeeseen. Koulutusta koskevat esitykset liittyvät osaaminen ja koulutus -painopisteen kolmanteen ja viidenteen kärkihankkeeseen eli työelämään siirtymisen nopeuttamiseen ja korkeakoulujen ja elinkeinoelämän yhteistyön vahvistamiseen innovaatioiden kaupallistamiseksi.

---

²⁰ Kaikki työryhmän identifioimat kasvun esteet on kuvattu Liitteessä 1.

Tiivistetty kuvaus luovien alojen kasvun esteistä

Luovien alojen yritysten ja muiden toimijoiden pieni koko on haaste niin yksittäisen yrityksen ja toimijan kuin koko toimialan kasvulle ja kansainvälistymiselle. Rahoituksen saaminen on vaikeaa, koska esim. IP:n kirjaaminen yrityksen taseeseen on haastavaa, eivätkä rahoittajat tunne luovien alojen ansaintalogiikkaa tai markkinoita, ja koska yrityspalveluiden ja muiden rahoittajien käyttämät arviointikriteerit eivät kaikilta osin sovellu luovien alojen liiketoiminnan edistämiseen. Erityisesti menestyksen kannalta kriittisiin kohtiin kuten tuotekehitykseen ja markkinointiin on niukasti saatavilla olevaa rahoitusta opetus- ja kulttuuriministeriön pienten valtionavustusten lisäksi. Muiden alojen yritykset hyödyntävät luovien alojen osaamista vain rajallisesti, vaikka se voisi lisätä niiden kilpailukykyä. Tämä myös vaikeuttaa luoville aloille tärkeän B2B-markkinan kehittymistä. Sosiaaliturvaan ja verotukseen liittyvä lainsäädäntö ja käytännöt eivät kaikilta osin tue työn tekemistä, yrittäjyyttä ja kasvua.

Suomessa taiteilijoita ja luovan työn tekijöitä koulutetaan pitkällä opintopolulla tekemään taidetta ja tuottamaan sisältöä pienille kotimarkkinoille, joilta vain harvat saavat riittävän toimeentulon. Usein pääasiassa ensin kotimarkkinoille tehtyjä sisältöjä pyritään kansainvälistämään ilman välittäjäporrasta ja tilanteessa, missä arvoketjun kuluttajia lähimpänä oleva ”rikkain” osa, erityisesti jakelu, on ulkomaisessa omistuksessa ja suomalaiset sisällöntuottajat ovat pikemminkin niiden alihankkijoina kuin oman IP:nsä hyödyntäjinä

Este 1.

Luovan talouden kasvua ja monialaista verkostoitumista edistävien yrityspalveluiden puute

Yrityspalveluja on runsaasti, mutta niiden hajanaisuus vaikeuttaa erityisesti pienten yritysten kykyä löytää oikeat palvelut. Yrityspalvelut eivät nykyisellään myöskään tarjoa monialaiseen verkostoitumiseen riittävän vahvaa alustaa, jolloin luovan osaamisen laajempi hyödyntäminen ei ole päämäärätietoista eikä systemaattista. Käytännössä osaaminen ja tarpeet eivät kohtaa nykyisissä yritysten verkostoissa tai työelämässä toisiaan, mikä hidastaa elinkeinorakenteen uusiutumista, uuden taloudellisen arvon luomista, kasvua ja kilpailuvuon vahvistumista.

Yrityspalvelujen toimijoilla on rajallisesti erityisosaamista, jota tarvitaan aineettoman arvon luomiseen perustuvien tuotteiden ja palveluiden menestymispotentiaalin arvioinnissa. Koska tuotteen tai palvelun menestys riippuu uutta arvoa luovissa yrityksissä ja luovilla aloilla ensisijaisesti asiakkaiden kysynnästä ja vähäisemmässä määrin yrityksen taloudellisista resursseista, tarvitaan monialaista osaamista markkinoista sekä kuluttajien mieltymy-

myksistä ja tarpeista. Mm. luovien alojen toimialajärjestöillä on tällaista osaamista, mutta sitä hyödynnetään vain harvoin.

Luovien alojen kasvun esteenä nähdään joissain tapauksissa myös se, että alan osaajat eivät tunnista omaa osaamistaan ja vain harvalla on kyky tuotteistaa, hinnoitella ja myydä osaamisensa riittävän hyvin. Toisaalta muilla aloilla ei tunnisteta kaikkia luovan osaamisen mahdollisuuksia eikä siten osata hyödyntää luovaa osaamista uuden taloudellisen arvon ja kasvun luomiseksi.

Yrityspalvelujen rahoituksen kohdistumisessa on ongelmia ja rahoituksen saaminen aineettomia oikeuksia ja uutta taloudellista arvoa synnyttävään T&K- ja innovaatio toimintaan (esimerkiksi käsikirjoitus, biisinteko jne.) sekä kasvuun on haastavaa. Toisaalta yritysten omassa liiketoimintaosaamisessa ja riskinotossa voi niin ikään olla parannettavaa.

Esitys 1.

Hallitus määrittää aineettoman arvon luomisen ja luovan talouden yhdeksi kasvun kärjistä kasvustrategiassaan ja käynnistää Creative Business Finland -ekosysteemipalvelujen rakentamisen

- Monialainen Creative Business Finland -ekosysteemi ja sen kehittämisselvit palvelut rakennetaan yhteistyössä jo olemassa olevien luovien alojen toimialakohtaisten ekosysteemien kanssa Tekesin biotalousekosysteemin mallin mukaisesti.
- Prosessissa vahvistetaan jo olemassa olevien toimialojen ekosysteemien yhteistyötä ja kehitystä laajemmaksi luovan talouden ekosysteemiksi.
- Kehittämishanke on yksi uusista yritysten ja julkisten toimijoiden kumppanuuteen perustuvista kasvun moottoreista ja siinä hyödynnetään olemassa olevia hyviä kansainvälisiä käytäntöjä.
- Monialaisen Creative Business Finland -ekosysteemin rakentamisen yhteydessä vahvistetaan lisäksi luoville aloille suunnattuja markkinakäynnistämiseen perustuvia ekosysteemipalveluja, joiden avulla kiihdytetään luovien alojen kasvua ja uuden liiketoiminnan syntymistä sekä luovaan osaamiseen ja IP-oikeuksiin perustuvan taloudellisen arvon luomista (TEM, OKM, Tekes).
- Luova osaaminen integroidaan ekosysteemipalvelussa eri toimialojen kehittämiseen asiakkaille syntyvän lisäarvon vahvistamiseksi. Varsinainen arvon luonti tapahtuu luovilla aloilla sekä monialaisessa ekosysteemissä.

- Creative Business Finland ekosysteempipalveluihin kootaan tärkeimmät yritys-, kasvu-, neuvonta-, koulutus- ja kansainvälistymispalvelut ja sen toiminta integroidaan rahoituspalveluiden järjestämiseen, maakuntien kasvupalveluiden sekä Business Finlandin toimintaan.
  - Palvelut muodostavat avoimen yhteistyöfoorumin ja verkoston luovien alojen yrityksille ja luovaa osaamista hyödyntäville yrityksille, rahoittajille, toimialajärjestöille sekä yliopistoille ja ammattikorkeakouluille liiketoiminnan ja innovaatioiden kehittämiseksi.
  - Palvelujen tehtävänä on lisäksi:
    - edistää asiakastarpeista lähtevää IP:n luomiseen tähtäävää tuotekehitystä ja innovaatiotoimintaa sekä IP:n kaupallistamiseen ja hyödyntämiseen perustuvaa liiketoimintaa, osaamisen uudistumista ja radikaaleja innovaatioita yrityksissä;
    - kannustaa luovien alojen koulutusta sekä kaupallista ja teknistä koulutusta antavia yliopistoja ja ammattikorkeakouluja tiiviimpään yhteistyöhön ja luomaan IP:n luomisen, kaupallistamisen ja hyödyntämisen monialaisia osaamiskeskittymiä.
    - Monialaisen luovan talouden ekosysteemin rakentamisen tueksi käynnistetään osana valtioneuvoston tutkimus-, ennakointi- ja arviointitoimintaa selvitys ja kansainvälinen vertailu Suomen luovan talouden ekosysteemin tilasta ja kehittämistarpeista (TEM, OKM, VNK, Tekes).

Este 2.

Kansainvälisen liiketoimintaan, välittäjäportaan heikkouteen sekä hajanaiseen rakenteeseen liittyvät kasvun esteet

Luovien alojen yritysten pieni koko on haaste niin yksittäisen yrityksen kuin koko toimialan kasvulle ja kansainvälisen liiketoiminnan kehittämiseksi. Yrityksillä on erittäin harvoin kasvun edellyttämiä resursseja, mikä tekee orgaanisen kasvun vaikeaksi ja suomalaisten yritysten väliset yritysostot tai fuusiot ovat harvinaisia.

Kotimarkkinoiden pienuudesta johtuen luovien alojen kasvua on haettava viennistä. Menestyminen kansainvälisillä markkinoilla edellyttää niille luotuja tuotteita ja palveluita; ensin kotimarkkinoille luotujen tuotteiden vienti onnistuu harvoin. Lisäksi vienti vaatii vahvaa kansainvälistä verkostoitumista ja läsnäoloa kohdemarkkinoilla sekä nykyistä suurempaa panostusta menestyksen ratkaisevaan markkinoille tulon vaiheeseen, erityisesti markkinointiin ja brändäykseen.

Tärkeimmät digitaaliset jakelualustat ovat maailman suurimpia yhtiöitä ja ne hyödyntävät tekijänoikeudella suojattuja sisältöjä liiketoiminnassaan. Oikeudenhaltijoiden näkemyk-

sen mukaan heidän neuvotteluasemansa suhteessa jakelualustoihin on usein heikko, ja jakelualustojen oikeudenhaltijoille maksamat korvaukset ovat pieniä suhteessa sisältöjen tuottaman liiketoiminnan tuloihin.

Koska luovien alojen vienti on pääasiassa oikeuksien kaupallistamista, vientitulojen maksimointi edellyttää sitä, että oikeuksien suomalaiset omistajat eivät joudu luopumaan oikeuksista tai myymään niitä epäedullisin ehdoin. Mitä suuremman osan tuotekehityksestä ja tuotannosta yritys pystyy kustantamaan itse tai yksityisen tai julkisen rahoituksen avulla, sitä paremmat edellytykset sillä on tehdä kannaltaan edullisia jakelu yms. sopimuksia. Käänteisesti, jos jakelija, levittäjä tms. rahoittaa merkittävästi tuotekehitystä tai tuotantoa, se vaatii yleensä myös suuren osan tuotteen tai palvelun tekijänoikeuksista.

Kansainväliset jakelu- yms. sopimukset neuvotellaan tavallisesti välittäjän (tuottajan, agentin, managerin, galleristin tai kustantajan) ja jakelijan kesken. Näin ollen välittäjäportaan vahvistaminen on tärkeä osa viennin ja kansainvälistymisen edistämistä. Välittäjäportaan yritysten mukaan välittäjät on usein virheellisesti määritelty vähittäismyyjiksi, jolloin ne eivät voi käyttää yrityspalvelujärjestelmän palveluja, koska järjestelmä ei tue vähittäismyyntiä. Agentit ja managerit eivät kuitenkaan harjoita vähittäismyyntiä vaan neuvottelevat kansainvälisen käytännön mukaisesti asiakkaiden kanssa sisällöntuottajan toimeksiannon pohjalta. Ammattimaisena välittäjänä toimiminen edellyttää laajoja verkostoja ja toimeksi-
antajan liiketoiminnan syvällistä tuntemusta.

Luovien alojen rakenne on hajanainen mikä heikentää alan yhteistyön kehittymistä, edunvalvontaa ja vaikutusvaltaa.

Esitys 2.

Hallitus määrittää luovan talouden ja aineettoman arvon luomisen yhdeksi Team Finlandin ja Business Finlandin horisontaaleista painopistealueista

- Uuden taloudellisen arvon luominen ja luova talous nimetään keskeiseksi osaksi Team Finlandin kansainvälistymisteemoja sekä sisällytetään Business Finlandin toimiin ja maakuntien kasvupalveluihin luovien alojen kasvun ja kansainvälisen liiketoiminnan edistämiseksi (TEM, OKM).
- Agentti- ja manageritoimintaa harjoittavat yritykset hyväksytään ekosysteemin yrityspalveluiden sekä Business Finlandin ja maakuntien kasvupalveluiden tukien ja palvelujen käyttäjiksi (TEM).

- Palautetaan OKM:n kulttuuriviennin edistämisen määräraha vuoden 2012 tasoon (+ 1 miljoona euroa) ja otetaan käyttöön uutena avustusmuotona ns. takaisin maksettavat avustukset²¹ (OKM).
- OKM lisää järjestöavustusten strategisuutta ja kannustaa sidosryhmäyhteistyöllä järjestöjä yhteistyöhön osana OKM:n valtionavustuspolitiikan kehittämistä (OKM).
- Selvitetään, miten OKM:n käytössä olevissa rahoitusmuodoissa voisi nykyistä vahvemmin tukea luovien alojen kehittämistä esimerkiksi välittäjätoiminnassa (OKM).

Este 3.

Tekijänoikeustulojen verotukseen ja arvonlisäverotukseen liittyvät kasvun esteet

Tekijänoikeuslain (404/1961) 1 §:n mukaan tekijänoikeus teokseen on sillä, joka on sen luonut. Tuloverolain (1535/1992) 52 §:n mukaan verovelvollisen saama korvaus tekijänoikeudesta on veronalaista pääomatuloa, jos oikeus on saatu perintönä tai testamentilla taikka hankittu vastiketta vastaan ja muutoin ansiotuloa.

Eryteisesti musiikkialalla, jossa teosvienti ja oikeuksien luominen kansainvälisissä tiimeissä on kasvavaa liiketoimintaa, nykyinen tekijänoikeustulojen verotuskäytäntö, jonka mukaan tekijänoikeustulo on aina tekijän ansiotuloa eikä sitä voi siirtää tekijän omistaman yrityksen tuloksi, on koettu ongelmana. Tämän katsotaan vaikeuttavan alan yritystoiminnan kehittymistä ja kasvua. Kun Ruotsissa tekijät voivat joissakin tilanteissa tulouttaa tekijänoikeustulonsa yritykselleen, Suomen käytäntöä pidetään alalla kilpailuhaittana.

Verotuksen näkökulmasta ei kuitenkaan ole mahdollista, että verotettaisiin jotain muuta tahoa (oikeudenhaltijan omistamaa yritystä), kuin sitä, jolle tulo syntyy (tekijä) ellei tuloverolakia muuteta. Vaikka tekijän pelkkien tekijänoikeustulojen siirtäminen hänen yrityksensä verotettavaksi tuloksi ei ole lainsäädännön mukaan mahdollista, itse tulon perusteena olevien taloudellisten oikeuksien siirtäminen on. Silloin kun tekijänoikeus siirtyy yritykselle siviilioikeudellisella sopimuksella, tekijänoikeustulo syntyy yritykselle ja se verotetaan tämän yrityksen tuloina yritysverotuksen sääntöjen mukaisesti. Suomessa musiikin alalla ei ole käytäntöjä siitä millaisella tekijän ja hänen yrityksensä välisellä sopimuksella tekijänoikeuden voitaisiin katsoa siirtyneen ko. yritykselle eikä siitä kuinka ja mihin hintaan oikeuksien luovutus yritykselle käypään arvoon voisi tapahtua.

Arvonlisäverotuksessa on luovilla aloilla monia haasteita, jotka voivat vaikeuttaa mm. markkinoiden kehittymistä. Eri aloilla voi olla myös puutteita arvonlisävero-osaamisessa.

²¹ <http://eciaplatform.eu/policy-guidance-tool/repayable-contributions/>

Konserttien ja esiintymispalkkioiden vapautus arvonlisäverosta tilanteessa, jossa esittävien taiteilijoiden ostamat kuljetuksiin, ääniin, valoihin yms. liittyvät kulut ovat arvonlisäverollisia vaikeuttavat liiketoiminnan harjoittamista. Musiikin alan ammattilaiset ovat tehneet työryhmän työn aikana elävän musiikin arvonlisäveroa koskevan adressin, jonka on allekirjoittanut 648 henkilöä. Siinä esitetään arvonlisäverolain (1501/1993) 45 §:n muuttamista siten, että esittävä taiteilijatoiminta tulisi 10 %:n suuruisen arvonlisäveron alaiseksi. Esittävien taiteilijoiden joukko ei ole yhtenäinen ja näin ollen heidän intressinsä arvonlisäverovelvollisuuden suhteen voivat olla erilaisia.

Esitys 3.

Selvitetään käytännöt, jotka mahdollistavat tekijänoikeuksien siirron tekijän yritykselle ja arvonlisäverotukseen liittyvät erityiskysymykset ja ratkaisumallit

- Tavoitteena on, että luovilla aloilla, esimerkiksi musiikin alalla, on oltava mahdollisuus toimia elinkeinonharjoittajana samoin edellytyksin kuin muissakin elinkeinoissa. Vastaavasti yhtiömuotoisen luovan alan liiketoiminnan pitää olla mahdollista samoin edellytyksin kuin muun liiketoiminnan harjoittaminen.
- Tavoitteen saavuttamiseksi Teosto ja musiikin oikeuden haltioiden etujärjestöt selvittävät yhdessä valtiovarainministeriön ja tarvittaessa Verohallinnon kanssa edellytyksiä, jolla tekijänoikeudet voidaan siirtää tekijän yritykselle sekä siitä aiheutuvia veroseuraamuksia.
- Verohallinto laatii ohjeet tekijänoikeuksien siirtämiseen liittyvistä kysymyksistä tilanteessa, jossa tekijä luovuttaa tekijänoikeutensa omistamalleen yritystoimintaa harjoittavalle yritykselle.
- Arvonlisäverotukseen liittyvien ongelmien arvioiminen verotuksessa johdonmukaisella tavalla edellyttää esittävien taiteilijoiden ja heidän etujärjestöjensä keskinäistä konsultaatiota ja sen perusteella tehtävää ratkaisuvaihtoehtojen määrittelyä.

Este 4.

Rahoituksen saatavuuteen liittyvät kasvun esteet

Uutta taloudellista arvoa luovat IP-pohjaiset yritykset, kuten luovien alojen yritykset ovat edelläkävijöitä aineettomaan pääomaan perustuvassa taloudessa. EU:n luovien alojen rahoituksen saatavuutta käsitellyt asiantuntijatyöryhmä²² on todennut, että huolimatta luo-

22 Towards more efficient financial ecosystems: Innovative instruments to facilitate access to finance for the cultural and creative sectors; Working group of EU member states experts on access to finance for the cultural and creative sectors, 2015, ks. erit. s. 17-20. http://ced-slovenia.eu/wp-content/uploads/2016/03/2015-Good-Practice-Report_CCS_Access-to-Finance.pdf

vien alojen ja luovuuden taloudellisesta merkityksestä, rahoittajat ja rahoitusinstrumentit ovat reagoineet hitaasti taloudellisen tuotannon muutoksiin. Tämä näkyy mm. rahoittajien halussa ja kyvyssä arvioida luovien alojen yritysten rahoituskelpoisuutta (due diligence) sekä niiden edellyttämässä rahoituksen vakuuksissa. Vaikka aineeton pääoma muodostaa yhä suuremman osan yritysten markkina-arvosta ja IP-perustaisten yritysten tulot ja kyky työllistää perustuu IP:n kaupallistamiseen, IP-rahoitus on kaikkialla EU:ssa vasta aluillaan.

Myös Suomessa yksityinen rahoitus IP-pohjaisille yrityksille, luoville aloille ja sisältöliiketoimintaan on pelialaa lukuun ottamatta vähäistä niin lainarahoituksen kuin pääomarahoituksen osalta. Niiden rahoituksen saatavuus on selvästi heikompaa kuin teknologiayritysten. Tämä on selvä markkinapuute ja peruste julkiselle rahoitukselle.

Luovien alojen yritysten ja rahoittajien välinen vuoropuhelu on puutteellista. Yritykset ovat harvoin identifioineet kaiken oman IP:nsä eikä niillä ole välineitä sen arvon määrittämiseen. Myöskään rahoittajat eivät ole perehtyneet IP-perustaiseen liiketoimintaan eikä ne yleensä hyväksy IP:tä rahoituksen vakuudeksi.

Suomesta puuttuu systemaattinen luovien alojen yritysten ja rahoittajien välinen vuoropuhelu eikä käytössä ole yhtenäisiä ja yleisesti hyödynnettäviä IP-oikeuksien identifioinnin ja arvottamisen työkaluja eikä yksityisten rahoittajien riskin pienentämisen välineitä kuten julkisia takuurahastoja²³ tai IP-rahoittajille tarjottavia yksityisiä vakuutus tuotteita kuten eräissä muissa EU:n jäsenvaltioissa. Suomessa ei myöskään ole menestyksestä joukkorahoituskampanjaa täydentävää rahoitusta, kuten rahastoa, joka tarjoaisi ns. top-up rahoitusta joukkorahoituskampanjassa menestyneelle ja siten markkinapotentiaalinen osoittaneelle hankkeelle.

Esimerkiksi Isonsa-Britanniassa hallitus ja yrityskehitysorganisaatiot ovat käynnistäneet yritysten ja rahoittajien välisen vuoropuhelun ja tukeneet IP:n identifioinnin ja arvottamisen työkalujen kehittämistä. Maassa on käytössä selkeä prosessi, jossa rahoitusta hakevat innovatiiviset yritykset voivat hyödyntää asiantuntijoita valmistellessaan rahoitushakemusta ja jossa määritellään yritykselle parhaiten soveltuvat potentiaaliset rahoittajat²⁴. Intellectual Property Office on laatinut IP-oikeuksien identifioinnin ja arvottamisen välineet (ns. "checklist"²⁵, sekä lakitoimistojen Olswang Intellectual Property Assets Protocol²⁶ ja Inngot

23 Vuonna 2015 käynnistynyt Luova Eurooppa -ohjelman Guarantee Facility, joka rahoitus tulee Euroopan investointirahastosta, on myös suomalaisten luovien alojen yritysten käytössä. Siinä ei ole toistaiseksi mukana suomalaisia rahoituslaitoksia eivätkä suomalaiset yritykset ole hakeneet siltä takuita.

24 Ks. <http://www.biginnovationcentre.com/entrepreneurial-finance-hub> ja <http://quantiply.co/>

25 https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/385848/Intellectual_Property_Right_valuation_checklist.pdf

26 Iso-Britanniassa on käytössä Intellectual Property Assets Protocol, joka voi toimia tässä mallina, ks. http://www.olswang.com/media/48405868/intellectual_property_assets_protocol.pdf

laatimat välineet²⁷). Näiden kaikkien tarkoitus on parantaa talouskasvun kannalta painopisteiksi määriteltyjen IP-perustaisten yritysten rahoituksen saatavuutta.

Esitys 4.

Kehitetään IP-perustaisille yrityksille soveltuvia rahoitusinstrumentteja ja arvottamismenetelmiä

- Käynnistetään luovien alojen yrittäjien ja rahoittajien välinen strukturoitu dialogi tavoitteena rahoittajien riskin tunnistaminen sekä riskin hallintaan liittyvien välineiden kuten takuurahaston ja vakuutus tuotteiden kehittäminen parhaiden kansainvälisten käytäntöjen mukaisesti (TEM, OKM, Tekes).
- Laaditaan IP:n identifiointiin ja arvottamisen menetelmä, joka hyödyttää kaikkia IP-intensiivisiä toimialoja (yritykset, rahoittajat, Tekes).
- Perustetaan nykyisiä pääomasijoitusrahastoja täydentävä uusi luovien alojen yritysten pääomittamiseen suunnattu riskirahasto (yksityiset sijoittajat ja valtio). Rahasto keskittyy leverage- ja co-funding -tyyppiseen rahoitukseen. Valtion alkuvaiheen pääomasijoitus olisi 3-5 miljoonaa euroa (Tekes Pääomasijoitus Oy).
- Hyödynnetään luovia aloja ja luovaa osaamista systemaattisesti kaikissa TKI- ja yrityskehitysinstrumenteissa, kuten innovaatioasetelin toimeenpanossa.
- Luodaan rahoituspolku alkuvaiheen tuote- ja palvelukehityksestä aina tuotteiden ja palveluiden kaupallistamiseen. Varmistetaan kasvupolun toimiminen kasvupalveluissa (TEM, Tekes, maakunnat).
- Hyödynnetään joukkorahoitusta ja arvioidaan tarve sitä täydentävälle rahoitusmuodolle (TEM, OKM, Tekes).
- Edistetään luovien alojen tuotekehitystä vahvistamalla DigiDemo- ja CreaDemo -rahoitusta sekä luodaan pelialan tuotekehitykseen erillinen PeliDemo rahoitus (OKM).

Este 5.

Koulutukseen ja osaamiseen liittyvät kasvun esteet

Valtaosa luovien alojen yrityksistä on mikroyrityksiä, joilla ei ole riittävästi liiketoimintaosaamista. Kokemukset aiemmin toiminnassa olleista luovien alojen neuvontaan keskittyneistä jalostamoista olivat hyviä, mutta nämä on nykyisin sulautettu osaksi yleisiä yrityspalvelujen neuvontapalveluja, joissa ei ole toimialapainotuksia. Muiden toimialojen yritykset hyö-

²⁷ <https://www.inngot.com/>

dyntävät luovien alojen osaamista niukasti omassa T&K -työssään ja liiketoiminnan kehittämisessä (design thinking, user experience, business design) eikä luovilla aloilla ja monialaisessa yhteistyössä ole tarvittavia osaamiskeskittymiä.

Luovien alojen ammattilaisten koulutuspolut voivat olla pitkiä. Opintojen rakenne ei aina mahdollista opintojen monimuotoisuutta. Taiteilijoiden ja luovien alojen ammattilaisten opinnoista puuttuu usein riittävä työelämään ja yritystoimintaan valmentava koulutus. Koulutuksen taso vaihtelee eikä vastaa kaikilta osin työelämän vaatimuksia. Täydennyskoulutusta ei ole riittävästi.

Esitys 5.

Muodostetaan luovan osaamisen monialaiset osaamiskeskittymät ja parannetaan koulutuksen työelämävastaavuutta

- Luovien alojen koulutusta antavat yliopistot muodostavat luovien alojen ja monialaisen innovaatioyhteistyön osaamiskeskittymiä. Niihin integroidaan eri alojen tutkimus- ja kehitystoiminta ja yhteistyö yritysten kanssa.
- Käynnistetään jalostamopalvelut osana Creative Business Finland ekosysteemipalveluja.
- Koulutuksessa huomioidaan erityisesti tarpeet parantaa osaamista aineettomien oikeuksien suojaamisessa, kansainvälistymisessä sekä tuotekehitys- ja liiketoimintaosaamisessa.
- Kannustetaan yliopistoja ja ammattikorkeakouluja monialaiseen yhteistyöhön ja kokeiluihin luovien alojen sekä kaupallisen ja teknisen alan koulutuksessa tavoitteena tukea työelämässä ja yritystoiminnassa tarvittavaa monipuolista osaamista.
- Vahvistetaan taiteiden ja luovien alojen alakohtaista rahoitusta ja allokoidaan lisärahoitus läpinäkyvästi ja alakohtaisesti yhtenäisin kriteerein.
- Perustetaan Tekesin yhteyteen Markkinoinnin kehittämiskeskus (MAKES) edistämään markkinointi- ja innovaatioosaamista sekä osaamista asiakaslähtöisessä markkinoinnissa ja, data-analytiikassa sekä asiakkaalle syntyvän lisäarvon tunnistamisessa.

Este 6.

Luovien alojen ammattilaisten ja taiteilijoiden sosiaaliturvaan liittyvät ongelmat

Sosiaaliturva- ja työolainsäädäntö Suomessa perustuu kahtiajakoon ”palkansaajat ja yrittäjät”. Luovien alojen ammattilaiset ja taiteilijat kuten muutkin henkilöt voivat tehdä työtään työsuhteessa palkansaajana tai yrittäjänä. Taiteilijat ja tutkijat ovat lisäksi usein myös apurahansaajia, joiden eläketurva on järjestetty maatalousyrittäjien eläkelain (MYEL) mukaisesti Maatalousyrittäjien eläkelaitoksessa.

Luovien alojen ammattilaisten ja erityisesti taiteilijoiden työlle tyypillistä on, että työ on sidottu tekijäänsä. Luovan työn tulokset ovat itsenäisiä ja omaperäisiä ja nauttivat usein tekijänoikeudellista suojaa.

Työryhmän kartoittamien esteiden perusteella sosiaaliturvan kannalta ongelmallisimmiksi koetaan tilanteet, joissa henkilö työskentelee palkkatyön ja yrittäjyyden välimaastossa. Tällaiset henkilöt ovat tyypillisesti itsensätyöllistäjiä.²⁸ Ongelmia kohtaavat erityisesti henkilöt, jotka voidaan työmarkkina- ja ammattiasemaltaan lukea keikka-/silpputyöntekijöihin, freelancereihin, sivutoimisiin itsensä työllistäjiin, apurahansaajiin tai kevytyrittäjiin. Kohdatut ongelmat liittyvät erityisesti työttömyysturvaan ja Yrittäjän eläkelain (1272/2006) mukaiseen YEL-eläkkeeseen.

Anna Pärnänen ja Hanna Sutelan Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013 - tutkimuksen mukaan varsin yleinen kokemus itsensätyöllistäjien joukossa on, että sosiaaliturva ei ole riittävän joustava tukemaan tilanteissa, joissa töitä on toimeentulon kannalta väliaikaisesti liian vähän. Ongelmat kiteytyvät YEL-eläketurvajärjestelmään ja työttömyysturvaan. YEL-järjestelmä koettiin jäykäksi silloin, kun tulot vaihtelevat. Työttömyysturvajärjestelmä taas ei huomioi yrittäjien väliaikaista työttömyyttä eikä kanna huonojen aikojen yli samalla tapaa kuin se tukee palkansaajia. Tutkimuksessa kävi myös ilmi, että itsensätyöllistäjät tunsivat oman sosiaaliturvajärjestelmänsä huonosti. Järjestelmää pidettiin vaikeaselkoisena, monimutkaisena ja byrokraattisena.²⁹

Tutkimuksen mukaan kulttuurialan ammattilaiset ja käsityöläiset kokivat enemmän epävarmuutta toimeentulon suhteen kuin muut itsensätyöllistäjäryhmät. Heidän joukossaan on eniten olosuhteiden pakosta itsensä työllistäjäksi päätyneitä, sillä palkkatyön markkinat ovat rajalliset. Yrittäjiä kulttuurialan itsensätyöllistäjistä oli vain 52 prosenttia, kun muilla toimialoilla itsensätyöllistäjistä yrittäjiä on keskimäärin 73 prosenttia. Kulttuuri- ja käsityöaloilla työskennellään useammin freelancereina kuin muilla aloilla.

²⁸ Itsensätyöllistävillä tarkoitetaan esim. seuraavia ryhmiä: yksinyrittäjät (poislukien maatalousyrittäjät), ammatinharjoittajat, freelancerit, apurahansaajat ja kevytyrittäjät. Ks. esim. Anna Pärnänen ja Hanna Sutela, Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013. Tilastokeskus sekä Itsensätyöllistäminen ja jakamistalous työelämän murroksessa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 13/2017.

²⁹ Anna Pärnänen ja Hanna Sutela, Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013, s. 129-130.

Taide- ja kulttuurialoilla työtä haluttaisiin usein mieluiten tehdä työsuhteessa ja itsensä työllistäjäksi päätyminen johtuu muun muassa siitä, että työn tarjoaja sitä edellyttää. Työn teettäjä saattaa käytännössä määritellä, millä oikeudellisella muodolla toimitaan. Haluttomuutta yrittäjyyteen esiintyy muun muassa silloin, kun koetaan, ettei edellytyksiä voiton tekemiseen juurikaan ole. Taide- ja kulttuuriala on vahvasti riippuvainen julkisesta tuesta ja yksityisten tahojen kuten säätiöiden myöntämistä avustuksista. Toisaalta luovilla aloilla syntyy myös mahdollisuuksia voittoa tuottavaan yritystoimintaan ja uusia työsuhteita. Esimerkiksi nopeasti kasvaneella pelialalla työtä tehdään enimmäkseen työsuhteessa.

Myös työ- ja elinkeinoministeriön tuoreessa selvityksessä Itsensä työllistäminen ja jakamistalous työelämän murroksessa (TEM 13/2017) todetaan, että taide-, viihde- ja virkistysaloille tyypillistä on sivutoiminen itsensä työllistäminen, minkä oletetaan johtuvan ainakin osittain siitä, että näille aloille tyypillisiä piirteitä ovat määräaikaiset työsuhteet ja keikka- luonteinen työ, keskimäärin 2-10 toimeksiantajaa vuodessa³⁰.

Esimerkki 1: Näyttelijän tulonmuodostus

Näyttelijällä voi olla vuoden mittaan työnantajia yli 10, ja osa ansiotuloista voi koostua palkkatulon lisäksi yrittäjänä tai laskutusosuuskunnan kautta lasketusta tulosta, työkorvauksista, tekijänoikeustuloista ja apurahoista. Tulonmuodostus voi säilyä tällä tavalla pirstaleisena vuodesta toiseen eli henkilölle ei synny selkeää polkua palkansaajana tai yrittäjänä.

Itsensä työllistäminen ja jakamistalous työelämän murroksessa -selvityksessä itsensä työllistäjät esittivät lainsäädännön ja julkisten palvelujen kehittämisehdotuksia. Lainsäädäntöä koskevat kehittämisehdotukset liittyivät erityisesti sosiaaliturvaan. Esiin nousivat sosiaaliturvan taso ja työttömyysturvan mahdollistaminen entistä laajemmalle joukolle itsensä työllistäjiä. Vastauksissa toivottiin sosiaaliturvan kehittämistä palkkatyön ja yrittäjyyden välimaastossa toimiville. YEL-maksujen joustavuuden kehittäminen ja YEL-maksujen kohdentaminen nousivat niin ikään esiin. Esiin tuotiin lisäksi se, että minimitasoinen YEL-vakuutus kartuttaa heikosti eläkettä. Kehittämisehdotuksissa tuotiin myös esiin tarve yhdenmukaistaa julkisia palveluita ja neuvontaa.

Taideoilla koetaan epäkohdaksi myös se, että kaikki työskentelyapurahat eivät ole eläkevakuuttamisen piirissä. Samoin epäkohdaksi koetaan se, että tällä hetkellä esiintyy päällekkäistä MYEL/YEL-vakuuttamista apurahakausien aikaisen työskentelyn osalta.

³⁰ Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 13/2017, s. 52.

Esimerkki 2: Tanssitaiteilija

Tanssija on saanut 6 kk työskentelyapurahan taiteelliseen työskentelyyn. Tämä vakuutetaan MYEL-vakuutuksen mukaan. Lisäksi tanssijalla on kaksi eri produktioiden toteuttamiseen saatua 3 000 euron työskentelyapurahaa, jotka kuitenkin on myönnetty alle 4 kk työskentelyyn, eikä niitä näin ollen vakuuteta MYEL:n mukaan. Tällöin apurahoista 6 000 euroa jää eläkevakuutuksen ulkopuolelle eikä kerrytä sosiaaliturvaa.

Esimerkki 3: Kirjailija tai kuvataiteilija

Taiteilijalla on valtion 12 kk taiteilija-apuraha, joka vakuutetaan MYEL:n mukaan. Tämän lisäksi taiteilijalla on kalenterivuonna muuta tuloa (myyntitulot, rojaltit) taiteellisesta toiminnastaan 8 000 euroa. Taiteilijan on velvollinen ottamaan MYEL- vakuutuksen lisäksi YEL-vakuutuksen. Käytännössä apurahalla tehtävää ja muuta taiteellista työskentelyä ei aina kuitenkaan voi selvästi erottaa toisistaan. Myyntitulot voivat olla tuloa teoksista, joita on tehty apurahalla. Taiteilija-apuraha myönnetään taiteelliseen työskentelyyn ja on verotuksessa ns. elinkustannusapuraha.

Anna Pärnäsén ja Hanna Sutelan Itsensätyöllistäjät 2013 -tutkimuksen johtopäätöksissä todetaan, että keskeisinä ongelmina itsensä työllistäjien osalta voidaan pitää neuvotte-luaseman haavoittuvaisuutta, kokemusta sosiaaliturvajärjestelmän vaikeaselkoisuudesta ja toimimattomuudesta sekä toimeentulon epävarmuutta ja tilkkutäkkimäisyyttä. Tutki-muksen mukaan 40 prosentilla itsensätyöllistäjistä toimeentulo tuli useasta eri lähteestä. Vaikka osalla itsensätyöllistäjistä asiat ovat hyvällä mallilla, ne joilla ongelmia on, jakavat pitkälti samoja ongelmia.

Lisäksi oma ongelmansa on se, että kevytyrittäjien³¹ asema lainsäädännössä on epäselvä. Verotuksessa heitä pidetään palkansaajina, mutta työttömyysturvan näkökulmasta he ovat yrittäjiä.

Luovien alojen ammattilaisten ja taiteilijoiden sosiaaliturvaan liittyvillä ongelmilla on tiettyjä erityispiirteitä, mutta nämä ongelmat eivät kuitenkaan kosketa ainoastaan taide- ja kulttuurialoja. Työelämän muutokset ovat johtaneet siihen, että ansiot voivat koostua aiempaa enemmän useasta lähteestä. Lyhytaikaisen työn vastaanottamiseen liittyvät hankaluudet ja kannustinloukut kuitenkin vähentävät itsensätyöllistämistä³². Lyhytaikaisten töiden vastaanottamista hidastaa muun muassa se, että itsensätyöllistäjä voidaan tulkita sosiaaliturvan näkökulmasta yrittäjäksi.

31 Kevytyrittäjyydellä tarkoitetaan laskutuspalveluiden hyödyntämistä. Käsite ei kuitenkaan kuvaa henkilön virallista statusta, vaan kevytyrittäjät luokitellaan näkökulmasta riippuen esimerkiksi palkansaajiksi tai yrittäjiksi. Ks. esim. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 13/2017, s. 14.

32 Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 13/2017, s. 83.

Esimerkki 4: Valosuunnittelijasta tulee tahtomattaan yrittäjä?

Määräaikaisissa työsuhteissa keikkatyötä enimmäkseen eri teattereille tekevän valosuunnittelijan edellinen työsuhde on juuri päättynyt ja hän saa parhaillaan ansiosidonnaista työttömyysturvaa. Hänelle tarjotaan kaupunkivalaistustyötä työkorvauksella, koska hänellä ei ole omaa yritystä. Valosuunnittelija tarvitsee työtä teatterikeikkojen väliin ja lisäansiota, joten hän haluaisi ottaa toimeksiannon vastaan. Korvauksen suuruus olisi 10.000 euroa. Valosuunnittelijan tulisi ottaa YEL-vakuutus, koska työn kesto on yli 4 kk ja korvaus ylittää 7 645,25 euroa. Valosuunnittelija ei kuitenkaan uskalla ottaa työtä vastaan, koska pelkää, että hänet tulkitaan yrittäjäksi TE-toimistossa, mikäli hän jää työttömäksi toimeksiannon jälkeen.

Kasvun ja kehityksen näkökulmasta tämä tilanne on ongelmallinen ja on ainakin jossain määrin este luovien alojen kehittymiselle. Erilaisiin määräaikaisiin ei-työsuhteisiin työtölaisuuksiin tarttumisen ei ole tekijöiden näkökulmasta houkuttelevaa, mikäli vaarana on työttömyysturvan menetys. YEL-eläke on pakollinen, mikäli vakuuttamisen ehdot täyttyvät. Eläkettä kuitenkin pidetään joustamattomana ja sen maksuja toivotaan kohtuullistettaviksi. Minimitasoisella eläketurvalla eläke karttuu heikosti. Toisaalta YEL-eläkevakuutettu tulo on mm. sairaus- ja äitiyspäivärahan sekä työkyvyttömyyseläkkeen määrääytymisen peruste. Palkansaaja-aseman ja palkansaajan sosiaaliturvan säilyttäminen näyttäytyy helposti edullisempänä, selkeämpänä, ennustettavampana ja houkuttelevampana vaihtoehtona kuin yrittäjyys.

Itsensä työllistäjien ja kevytyrittäjien epäselvä asema haittaa myös luovan osaamisen hyödyntämistä ja työmahdollisuuksien syntymistä muilla aloilla. Aseman epäselvyyden vuoksi palkkaaminen tai palvelun tilaaminen koetaan tilaajapuolella ongelmalliseksi.

Työryhmän kartoittamat sosiaaliturvaan liittyvät ongelmat kytkeytyvät pääministeri Sipilän hallituksen strategisten hallitusohjelman työllisyyden ja kilpailukyvyn painopistealueeseen ja sen kärkihankkeisiin 1 Kilpailukyvyn vahvistaminen elinkeinoelämän ja yrittäjyyden edellytyksiä parantamalla ja 2 Työn vastaanottamista estäviä kannustinloukkuja puretaan ja rakenteellista työttömyyttä alennetaan.

Esitys 6.

Ehdotukset luovien alojen ammattilaisten ja taiteilijoiden sosiaaliturvan kehittämiseksi

- Sosiaaliturvajärjestelmää tulee kehittää siten, että se tukee työtekoa ja siten kasvua kaikissa olosuhteissa.
- Työelämän eri roolien vaihtelevuus ei saa aiheuttaa kannustinloukkuja tai esteitä työllistymiselle. Työtä yleisesti ja luovaa työtä erityisesti tehdään laajasti tavalla, joka asettuu yrittäjyyden ja työsuhteen väliin. Tämä tekemisen muoto näyttää edelleen yleistyvän. Tästä aiheutuu luovan työn tekijälle kohtuutonta oikeudellista epävarmuutta hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Lainsäätäjä ei ole onnistunut selkeyttämään tilannetta nykyisiä tekemisen malleja korjaamalla. Siksi työryhmä esittää että luodaan uusi juridinen asema nykyisen palkansaajan ja yrittäjän aseman väliin tuomaan oikeusvarmuutta esimerkiksi luovan työn tekijän kohteluun sosiaaliturvassa.
- Itsensä työllistävien ja freelancereiden sosiaaliturva on saatettava tasaveroiseksi palkkatyöhön verrattuna.
- Siirtymistä yrittäjästä palkansaajaksi tulee helpottaa ja yrittäjänä toimimisen kynnystä laskea.
- Ei-työsuhteisen taiteilijan kaikki eläkevakuuttaminen tulee siirtää MYEL:n piiriin ja päällekkäinen MYEL-YEL -vakuuttaminen poistaa.
- Perusteettoman edun palautus -periaatetta tulee laventaa koskemaan myös tilanteita, joissa sosiaalivakuutusmaksuja maksanut ei lopulta olekaan oikeutettu turvaan. Tällöin hän saa kertasuorituksena takaisin korkoineen viimeisen 10 vuoden aikana maksamansa "tehottomat" sosiaalivakuutusmaksut.
- Tekijänoikeuskorvaukset tulee jättää huomioimatta työttömyyspäivärahan sovittelussa siltä osin, kuin niitä maksetaan teoksesta, esityksestä tms. joka on tehty ennen työttömyyttä.
- Säädetään eläkemaksujen maksamisvelvollisuus työkorvauksiin vastaavalla tavalla kuin julkisten alojen eläkelain (81/2016) 4 §:ssä on säädetty, jolloin nämä korvaukset tulevat laajemmin eläketurvan piiriin.
- Lisäksi työryhmä esittää osuuskuntamallisen toiminnan kehittämistä sosiaaliturvaan liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi. Tarvitaan kaupallista osuuskuntamallista toimintaa, jossa keikkatyöläinen voi tarttua mutkattomasti työtilaisuuksiin ilman, että häntä luetaan yrittäjäksi. Julkisen vallan tulisi saattaa tietojärjestelmänsä rajapinnat ja toiminnot tukemaan edellä mainittua osuuskuntamallia, sekä tarjota markkinointiapua tietoisuuden lisäämiseksi osuuskuntamallista.

Eriävä mielipide Sosiaali- ja terveysministeriö

Eriävä mielipide

Esitän eriävän mielipiteeni muutamaa työryhmän esitykseen 6: Luovien alojen ammattilaisten ja taiteilijoiden sosiaaliturvan kehittämiseksi.

Olen samaa mieltä työryhmän esityksen kanssa siitä, että sosiaaliturvajärjestelmää tulisi kehittää siten, että se tukee työntekoa ja siten kasvua kaikissa olosuhteissa. Muutamista ehdotuksista olen kuitenkin eri mieltä ja niistä seuraavassa:

Työryhmä esittää, että luodaan uusi juridinen asema nykyisen palkansaajan ja yrittäjän aseman väliin. Totean, että ansioperusteinen sosiaaliturvajärjestelmä on pääosin rakennettu työlainsäädännössä määritellyn palkansaajan ja yrittäjän määritelmän pohjalta. Ei ole tarkoituksenmukaista kehittää sosiaaliturvaa varten omia palkansaaja ja yrittäjämääritelmiä, jotka eroaisivat työelämässä muuten käytössä olevista määritelmistä. Lisäksi tällainen uusi työntekemisen laji olisi huomattavan hankala määritellä. Tulkintaongelmat nykyiseen nähden luultavasti lisääntyisivät, kun olisi nykyisen kahden kategorian sijasta päätettävä mihin kolmesta kategoriasta henkilö sijoittuu. Mikäli katsotaan, että tätä niin sanottua kolmatta työntekemisen lajia todella tarvitaan, tulisi sen tapahtua työlainsäädännön muuttamisen kautta.

Työryhmä ehdottaa, että siirtymistä yrittäjästä palkansaajaksi tulee helpottaa. Totean työryhmässäkin esiin tuomani: sosiaali- ja terveysministeriössä on käynnistetty valmistelu yrittäjäeläkelain muuttamiseksi siten, että itsensätyöllistäjien eläkevakuuttamista voidaan nykyisestä joustavoittaa ja helpottaa. Työttömyysturvan osalta puolestaan tulorekisterin käyttöönoton myötä saattaisi olla mahdollista vakuuttaa henkilö samanaikaisesti sekä palkansaaja- että yrittäjätyöstä, mutta tällainen muutos edellyttäisi myös kestävä ratkaisua työttömyysturvan rahoituksessa.

Ei-työsuhteisen taitelijan kaiken eläkevakuuttamisen siirtämistä MyEL:n piiriin voidaan selvittää. Tällöin on otettava kantaa muun kuin apurahavakuuttamisen eläkemaksuun. Valtio maksaa suuren osan MyEL-vakuutuksen kustannuksista ja mikäli jollekin kansalaisryhmälle järjestetään mahdollisuus saada eläkevakuutus halvemmalla, on huolella mietittävä, kuinka ryhmä rajataan ja sen kustannukset valtiolle.

Tekijänoikeuskorvauksia ei voi jättää huomiotta työttömyyspäivärahan sovittelussa, sillä ne perustuvat tehtyyn työhön ja ovat saajalleen tuloa.

Eläkemaksujen maksamisvelvollisuus työkorvauksiin olisi kovin vaikea toteuttaa ja ei välttämättä ole työkorvauksen saajalle edullista. Mikäli teettäjälle aiheutuu ylimääräistä byrokratiaa, saattaa olla, että hän käyttää työhön työkorvauksen saajan sijasta yrittäjää.

Erik Strömberg

Liite 1. Työryhmän toimeksianto

Asettamispäätös

13.12.2016

OKM/69/040/2016

Jakelussa mainituille

Luovat alat Suomen talouden ja työllisyyden vahvistajina -työryhmän asettaminen

Opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö ovat tänään asettaneet työryhmän tekemään ehdotuksia luovien alojen vahvistamiseksi Suomessa.

Työryhmän toimikausi on 13.12.2016–31.3.2017.

Tausta

Hallitusohjelman mukaan Suomi on avoin ja kansainvälinen, kieliltään ja kulttuuriltaan rikas maa. Suomen kilpailukyky rakentuu korkealle osaamiselle, kestäväälle kehitykselle sekä ennakkoluulottomalle uudistumiselle kokeiluja ja digitalisaatiota hyödyntäen. Suomessa kannustetaan uusiutumiseen, luovuuteen ja uteliaisuuteen. Epäonnistuaikin saa, virheistä opitaan.

Toisaalta hallitusohjelman mukaan osaaminen ei Suomessa muutu innovaatioiksi, innovaatiot eivät kaupallistu. Olemme menettämässä osaamiseen perustuvaa kilpailuetuamme. Päätöksenteon vaikeudet korjata rakenteita ovat syöneet uskoa tulevaisuuteen. Jäykkyydet kahlitsevat yrittäjyyttä ja luovuutta sekä latistavat ihmisten oma-aloitteisuutta ja osallistumista. Suomi on menettänyt liiallisella sääntelyllä ja hallinnoinnilla ketteryytensä ja samalla kilpailukykynsä.

Hallitusohjelman mukaan meidän on vapautettava ihmisten omat voimavarat luovuuteen, yritteliäisyyteen ja hyvinvoinnin rakentamiseen.

Luovat alat muodostavat merkittävän osan Suomen kansantaloutta. Luovilla aloilla toimivien yli 20 000 yrityksen tuotos oli vuonna 2013 noin 11,2 miljardia euroa ja ne työllistävät lähes 90 000 henkilöä. Toisin kuin monissa muissa EU:n jäsenvaltioissa ne eivät kuitenkaan ole kasvaneet. Tämä heijastuu myös siinä, että luovien alojen tuotos ja arvonlisäys ovat pienentyneet ja työllisyys heikentynyt, erityisesti vuodesta 2012 lähtien.

Luovien alojen yritykset ovat tyypillisesti pieniä PK-yrityksiä tai mikroyrityksiä. Vaikka niiden luomat tuotteet ja palvelut olisivat kilpailukykyisiä, yrityksillä on usein haasteita rahoituksen saatavuudessa ja niiden kyky ottaa kasvun edellyttämiä riskejä on pieni ja kansainvälistyminen rajallista.

Koska taloudellinen tuotanto ja yritysten kilpailukyky perustuu yhä enemmän aineettomiin tekijöihin ja erityisesti henkisen omaisuuden luomiseen ja hyödyntämiseen, luovien alojen suhteellinen heikkous on haaste koko kansantalouden näkökulmasta. Luovien alojen kyky muuntaa investointinsa henkisen omaisuuden luomiseen myös taloudelliseksi arvoksi ja kannattavaksi elinkeinotoiminnaksi on tärkeää Suomen elinkeinorakenteen uusiutumiselle ja kilpailukyvyille.

Tehtävä

Työryhmän tehtävänä on

- 1) kartoittaa esteitä luovien alojen kehittymiselle Suomen taloutta vahvistavana ja elinkeinorakennetta monipuolistavana toimialana sekä
- 2) tehdä ehdotuksia
  - luoviin aloihin liittyvän elinkeinotoiminnan ja työllisyyden kehittämiseksi erityisesti osana hallituksen yrittäjyys- ja työllisyyspaketteja
  - luoviin aloihin liittyvien rahoitusinstrumenttien uudistamiseksi
  - luovien alojen ammattilaisten ja taiteilijoiden sosiaaliturvan kehittämiseksi.

Kokoonpano

Puheenjohtaja

Anne Brunila, Professor of Practice, Handelshögskolan

Jäsenet

Timo Argillander, toimitusjohtaja, IPR.VC Fund

Karola Baran, toiminnanjohtaja, Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto

Teemu Brunila, muusikko, tuottaja ja säveltäjä-sanoittaja, juristi, osakas B Publishing Oy

KooPee Hiltunen, johtaja, Neogames

Virpi Immonen, manageri, puheenjohtaja, Music Managers Forum Finland

Mikael Jungner, toimitusjohtaja, KreAB

Tanja Jänicke, luovajohtaja/perustaja, Yhteismaa ry ja Yhteisörahoituspalvelu Mesenaatti.me

Lauri Kaira, johtaja, Gramex Oy

Riitta Kaivosoja, ylijohtaja, opetus- ja kulttuuriministeriö
Risto Kuulasmaa, CEO, Co-Founder of Tubecon
Jari Perkiömäki, rehtori, Taideyliopisto
Annamaija Saarela, toimitusjohtaja
Hannu Saha, johtaja, Musiikin edistämissäätiö
Jari Salokoski, finanssineuvos, valtiovarainministeriö
Marco Steinberg, muotoilija, arkkitehti, Founder and CEO of Snowcone & Haystack
Erik Strömberg, hallitusneuvos, sosiaali- ja terveysministeriö
Petra Tarjanne, neuvotteleva virkamies, työ- ja elinkeinoministeriö
Anna Valtonen, vararehtori, Aalto-yliopisto

Työryhmän sihteereinä toimivat neuvotteleva virkamies Kimmo Aulake, kulttuuriasiainneuvos Petra Havu ja neuvotteleva virkamies Tuula Lybeck, kaikki opetus- ja kulttuuriministeriöstä.

Työryhmä voi jakaantua jaostoihin ja kuulla asiantuntijoita.

Kustannukset ja rahoitus

Työryhmän kustannukset maksetaan opetus- ja kulttuuriministeriön toimintamenomentalta 29.01.01/toimintayksikkö 6000003111.

Työryhmä työskentelee virkatyönä. Työryhmän jäsenten matkakulut kokouksiin korvataan edullisimman

maksutavan mukaan. Mahdollisten kokouspalkkioiden maksamiseen noudatetaan valtiovarainministeriön suositusta kokouspalkkioiksi (VM/825(00.00.01/2014). Työryhmän jäsenen tehtävästä ei makseta

palkkioita eikä päivärahoja silloin, kun jäsen osallistuu työryhmän työhön taustayhteisönä edustajana.

Sanni Grahn-Laasonen
Opetus- ja kulttuuriministeri

Olli Rehn
Elinkeinoministeri

Pirkko Mattila
Sosiaali- ja terveysministeri

Jorma Waldén
Johtaja

Jakelu

Työryhmän puheenjohtaja, jäsenet ja sihteerit

Tiedoksi Opetus- ja kulttuuriministeriö

- Erityisavustaja Heikki Kuutti Uusitalo
- Kansliapäällikkö Anita Lehikoinen
- OKM/kulttuuri- ja taidepolitiikan osasto
- Viestintä
- Kirjaamo

Työ- ja elinkeinoministeriö

- Kansliapäällikkö Jari Gustafsson
- Erityisavustaja Jannika Ranta
- Viestintä
- Kirjaamo

Sosiaali- ja terveysministeriö

- Kansliapäällikkö Päivi Sillanaukee
- Erityisavustaja Niina Perälä
- Viestintä
- Kirjaamo

Valtiovarainministeriö

- Valtiosihteerin, kansliapäällikkö Martti Hetemäki
- Erityisavustaja Ville Valkonen
- Viestintä
- Kirjaamo

Liite 2.

Luovat alat -työryhmä

27.1.2017

Kartoitus esteistä luovien alojen kehittymiselle suomen taloutta vahvistavana ja elinkeinorakennetta monipuolistavana toimialana; työryhmän jäsenten lähettämien kommenttien yhteenveto

- 1) Yritysrakenne: yritysten pieni koko, yhteistyörakenteiden puute ja resurssien niukkuus, jotka vaikeuttavat riskinottoa ja kasvua.
- 2) Alan rakenne on hajanainen; paljon pieniä järjestöjä ja kehittäjätoimijoita.
- 3) Liiketoimintaosaaminen: liiketoimintaosaaminen on usein puutteellista.
- 4) Tuote- ja palvelukehitys, innovaatiot: luovien alojen tuotteiden ja palveluiden kehitykseen on niukasti julkista tai yksityistä rahoitusta, yrityksillä itsellään ei ole riittäviä resursseja.
- 5) Luovan osaamisen hyödyntämismahdollisuuksia ei tunnista muilla toimialoilla ja luovan alan yritykset eivät itse tunnista markkinoiden laajenemismahdollisuuksia.
- 6) Markkinoillepääsy: välittäjäportaan (agentit, managerit) vähäinen määrä ja rakenteellinen heikkous.
- 7) Vienti ja kansainvälistyminen:
  - a. Osaaminen ja resurssit ovat puutteellisia tuotteistamiseen, markkinointiin ja brändäykseen.
  - b. Solmiessaan kansainvälisiä jakelusopimuksia oikeuksien suomalaisilla luojilla on usein haasteita säilyttää oikeudet itsellään.
  - c. Toimialan verkottumisessa liian paljon kotimaista verkottumista verrattuna kansainväliseen verkottumiseen.
- 8) Verotus: tekijänoikeustulojen verotukseen ja arvonlisäveroihin liittyvät haasteet vaikeuttavat luovien alojen yritystoimintaa. Tekijänoikeustuloja ei voi tulouttaa oikeudenhaltijan omistamalle yritykselle eikä oikeuksien siirtoon tekijöiden yrityksille ole käytäntöjä. Arvonlisäverotuksen eri verokannat ja esim. konserttien ja esiintymispalkkioiden vapautus arvonlisäverosta kun esittävien taiteilijoiden ostamat ääniin, valoihin yms. tekniikkaan liittyvän kulut ovat arvonlisäverollisia.

- 9) Julkinen yrityskehitysjärjestelmä ja yksityiset rahoittajat: yrityskehitysjärjestelmä jai yksityiset rahoittajat eivät pysty kaikilta osin vastaamaan aineettomiin oikeuksiin perustuvan liiketoiminnan tarpeisiin.
- 10) Luovien alojen ammattilaisten ja taiteilijoiden sosiaaliturva: Sosiaaliturvan tulisi ottaa paremmin huomioon työnteon muotojen pirstaleisuus ja monimuotoisuus ja sen tulisi olla kannustavampi.
- 11) Yleinen ilmapiiri; luovuuden ja aineettoman arvon luomisen merkityksen puutteellinen ymmärtäminen.
- 12) Luovien alojen määritelmä ja luonne: Luovat alat ovat sekä itsenäisiä teollisuuden/tuotannon toimialoja että liittyvät kiinteästi muiden toimialojen toimintaan ja monialaiseen liiketoimintaan.
- 13) Koulutus ja osaaminen: Luovilta aloilla ja monialaisessa yhteistyöstä on vain harvoja osaamiskeskittymiä; koulutuspolut ovat yleensä pitkiä ja koulutuksen tarjoamat työelämävalmiudet sekä monialainen yhteistyö puutteellista.
- 14) Hankerahoitus (rakennerahastorahoitus)
- 15) Digitaalisen markkinoiden kysymykset: oikeuden haltijoiden ja digitaalisten alustapalveluiden suhde.

Liite 3.

Raporttia varten työryhmän sihteeristö ja kulttuuriasianneuvos Kirsi Kaunisharju haastattelivat seuraavia asiantuntijoita:

Mervi Karikorpi, Apulaisjohtaja, Elinkeinopolitiikka – Innovaatiot ja osaaminen, Teknologiateollisuus ry

Carmela Kantor-Aaltonen, Johtava asiantuntija, Kemianteollisuus ry

Marcus Wiklund, yhteiskuntasuhdejohtaja, Sanoma Oyj

Tuula Loikkanen, edunvalvontajohtaja Kaupan liitto

Mikael Pentikäinen, toimitusjohtaja, Suomen yrittäjät

Veli-Matti Lamppu, johtaja, Suomen yrittäjät

Mika Tuuliainen, koulutusasioiden päällikkö, Suomen yrittäjät

Albert Mäkelä, lainopillinen asiamies, Suomen yrittäjät

Timo Tiainen, Director, Concepts and Design, Kone Oyj

Timo Sokka, VP, Head of New Business Development, Stora Enso

Juha Maijala, Project Director, Intelligent Packaging Flagship, Stora Enso

Pirjo Liukas, kehityspäällikkö, Keskuskauppakamari

Jaakko Helenius, toiminnanjohtaja, Sekes ry

Leena Yliniemi, Director, Technical Marketing & Packaging Services, Metsä Board Corporation

Juhana Vartiainen, kansanedustaja

Petteri Wallden, pj Nokian renkaat, pj Savonlinnan oopperajuhlat, vpj Tikkurila Group

Iiris Autio, toiminnanjohtaja, Tero Saarinen Company

Alf Rehn, liiketaloustieteen professori, Åbo Akademi

Pekka Mattila, Professori (Professor of Practice) & Toimitusjohtaja, Aalto-yliopisto

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la Culture

ISBN: 978-952-263-464-1 (PDF)

ISSN 1799-0351 (PDF)